



IPA Cross-Border Programme
CCI Number 2007CB16IPO008

„BEFT“ OOD

HASKOVO İLİNDE KÜLTÜREL-TARİHİ MEKANLAR

HAZİRAN 2013



Programme co-funded by the
EUROPEAN UNION



İçindekiler

1. COĞRAFİK KONUM	3
1.1. Turistik coğrafya	3
1.2. Ulaşım bağlantıları	4
2. ÇEVRE	8
3. HASKOVO İLİNDE SOSYO-EKONOMİK ETKENLER	11
3.2. Turizmin iktisadi boyutları	15
3.3. Konaklama yerleri	17
3.4. Yiyecek yerleri	28
4. TURİZM ALANINDA YÖNETSEL VE ÖRGÜTSEL ETKENLER	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.1. Turizm sektörünün bölgesel düzeydeki yönetim yapısı	29
4.2. Turizm alanında çalışan şirket ve kuruluşlar	Error! Bookmark not defined.
İldeki temel tur operatörleri	30
4.3. Turizm alanında eğitim	31
4.4. Turizm alanında bölgesel politika	32
5. İLDEKİ TURİZM ALTYAPISI VE GÜZERGAHLAR	34
5.2. İldeki Turistik bilgilendirme merkezleri	39
5.3. Avrupa projeleri kapsamında finanse edilen kullanılmamış turizm kaynakları	39
5.4. Turistik kaynaklar ve potansiyeller	40
6. HASKOVO İLİNDE DOĞA ZENGİNLİKLERİ	45
6.1. Yüzey, yeraltı zenginlikleri ve iklim	45
6.2. İldeki orman sektörünün durumu	47
6.3. Avcılık işletmesi ve amatör balıkçılık	48
6.4. Şifalı bitkiler, mantarlar, orman meyveleri vs	48
6.5. Biyolojik çeşitlilik	49
6.6. Ulusal çevre ağı(UÇA)	50
7. YAŞAM ÖZELLİKLERİ, YEREL ZANAATLAR VE ÜRETİM TEKNİKLERİ	51
7.1. Sanayi	Error! Bookmark not defined.
7.2. Yerel geçim kaynakları	51
7.3. Kültürel etkinlikler takvimi	53
7.4. Geleneksel mutfak	54
8. SONUÇ	54

Tablolar – İçindekiler

Tablo 1 Şehir nüfusu ve Haskovo iline bağlı ilçelerde şehirleşme oranı, 2011	11
Tablo 2 Haskovo ilindeki şehirlerin nüfusu, 2011	12
Tablo 3 Haskovo ilinde 31.12.2012 itibariyle yaş, ikamet ve cinsiyete göre nüfus dağılımı	13
Tablo 4 Haskovo ilinde yaşayan nüfusun çalışma yaşına göre dağılımı	14
Tablo 5 İlçe bazında konaklama gecesi sayısı ve gelirler	16
Tablo 6 Haskovo ilinde 2008 – 2012 yılları arasındaki döneme ilişkin turizmin iktisadi boyutları. ...	Error!
Bookmark not defined.	
Tablo 7 Haskovo ilinde ilçeler bazında kategorize edilmiş mekanların kamuya açık sicili – Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'nın web sitesinden 28.06.2013 tarihi itibariyle alınmış bilgi	Error! Bookmark not defined.
Tablo 8 Belediyelerin Bayramları.....	53

Şekiller – İçindekiler

Şekil 1 İdari – Bölgesel yapı haritası	5
Şekil 2 Çalışma yaşına göre nüfus dağılımı	14

1. Coğrafik konum

Haskovo ili Güney Bulgaristan'da, Güney Merkez Bölgenin güneydoğu kısmında bulunmaktadır. İlin kuzeyindeki sınırında Stara Zagora ili, kuzeybatı sınırında Plovdiv ili, güneybatı sınırında Kırcaali ili bulunmaktadır, güneyde ise Yunanistan Cumhuriyeti, güneydoğuda Türkiye Cumhuriyeti ve kuzeydoğuda Yambol ili yer almaktadır. Haskovo ili Yunanistan ve Türkiye olmak üzere iki komşu ülke ile sınır bölgesinde bulunarak, son derece stratejik yerde bulunmaktadır.

Bulgaristan'ın 28 ilinden birisi olan Haskovo ili, 11 Belediye içerisinde örgütlenmiş 261 yerleşim yerini kapsamaktadır : Haskovo, Dimitrovgrad, Harmanli, Simeonovgrad, Svilengrad, Macarovo, İvaylovgrad, Lüdimets, Mineralni Bani, Stambolovo ve Topolovgrad Belediyelerinin toplam yüzölçümü 5 543 km²'dir ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nin toplam alanının %5'ini teşkil etmektedir. Haskovo ili tarafından kontrol edilen alanda 01.02.2011 tarihi itibarıyla 246 238 kişi yaşamaktadır ve bu rakam ülke nüfusunun %3,3'üne tekabül etmektedir. İl sınırları içerisinde bulunan on şehirde 177 778 kişi, yani il nüfusunun %72,2'si yaşamaktadır.

1.1. Turistik coğrafya

Haskovo ilinde kültürel-tarihi zenginlik ve değerler bakımından kendine özgü ilginç ve emsalsiz ziyaret edilecek yerlere sahip 11 belediye mevcut. Ancak bununla birlikte bir dizi sosyo-ekonomik etken bölgedeki turist akınını belirliyor.

İlçe bazında gerçekleşen konaklama sayısını gösteren veriler, Haskovo ile Svilengrad ilçelerinde konaklamalardan elde edilen gelirlerin en yüksek seviyede gözlemlendiğini gösteriyor. Svilengrad ilçesi ise bu açıdan tüm ilin lider konumunda. Bunun nedeni tabii aşikar, zira Svilengrad sınır bölgesidir ve nispeten yüksek seviyede gerçekleşen konaklama sayısı, Türkiye Cumhuriyeti sınırıyla olan yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Haskovo ilin en büyük şehri ve il merkezidir, bundan dolayı gerçekleşen gelirler açısından ikinci sırada yer almaktadır. Sahip olduğu doğal su kaynaklarından dolayı turistler tarafından ziyaret edilen Mineralni Bani Belediyesi'nin konaklamadan tahakkuk edilen gelirler açısından bir sonraki sırada olması şaşırtıcı değil. Harmanli ile Dimitrovgrad Belediyeleri gerçekleşen konaklama sayısı açısından bir sonraki sırada bulunmaktadır. Dimitrovgrad şehrinde tüm Bulgaristan genelinden tüccarların her hafta sonu perakende ve toptan mal alışverişi için geldiği, Bulgaristan'ın en büyük pazarı bulunmaktadır. Gerçekleşen konaklama açısından son sırada Macarovo Belediyesi bulunmaktadır.

1.2. Ulaşım bağlantıları

Haskovo ilinin coğrafik konumu son derece elverişlidir ve kilit rol oynamaktadır. Bulgaristan ile Avrupa açısından önem taşıyan kıtalararası karayollarından iki tanesi Haskovo ili sınırları içerisinde kesilmektedir – *birincisi E 80, diğeri ise E 85'tir.*

Uluslar arası ulaşım koridorları : 4, 8, 9 ve 10

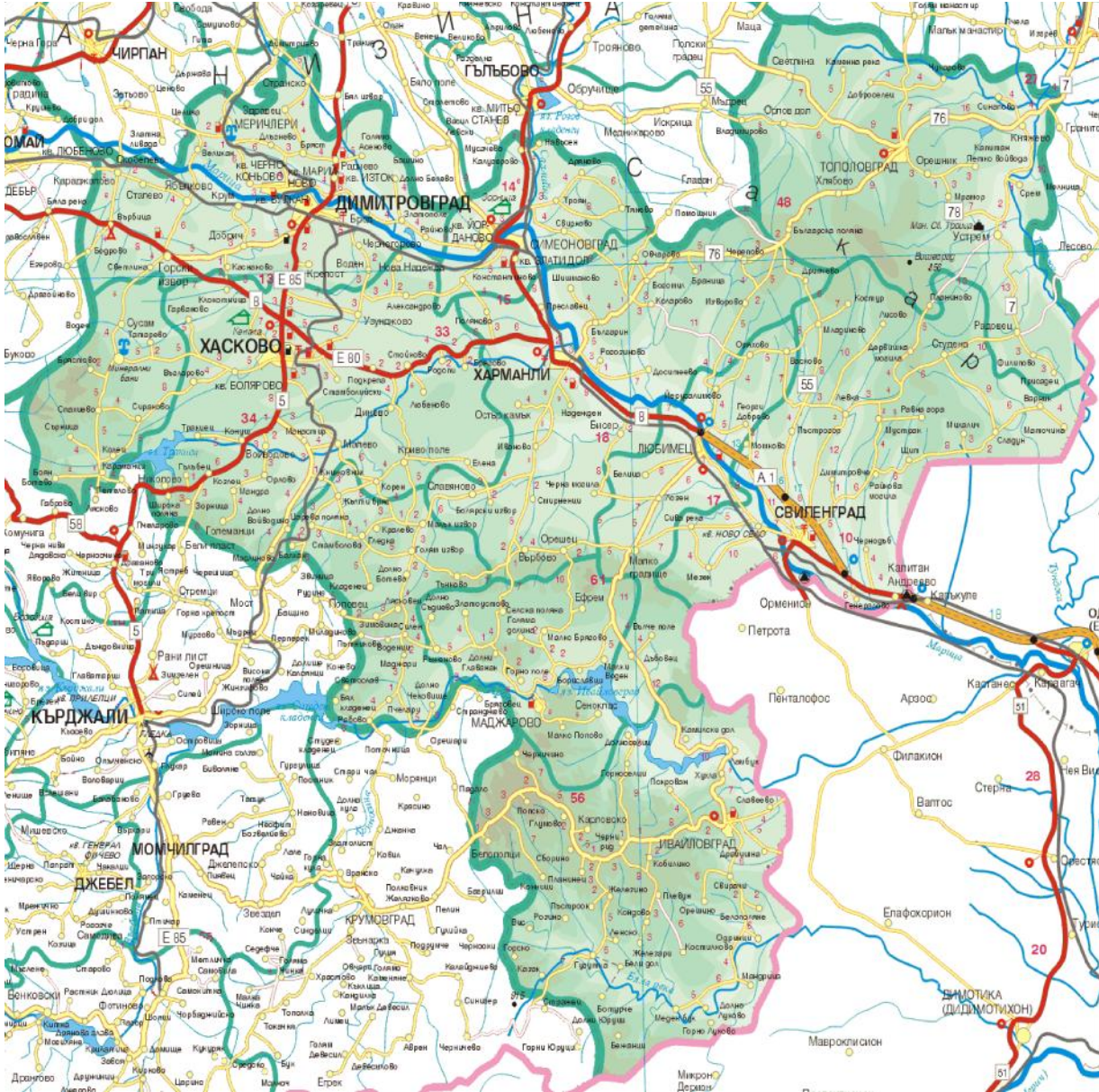
Birinci sınıf karayolları : “Avrupa-Asya” ulaşım koridoru birinci sınıf karayolu olan E 80'i ve E-70C demiryolunu kapsamaktadır

Deniz ulaşımı : – Karadeniz ile Akdeniz otomobille 2 saat yolculuk mesafesindedir

Demiryolu ulaşımı : Sofya – Haskovo – Svilengrad (I sınıf), Ruse – Haskovo – Podkova (IV sınıf)

Uygun ulaşım-coğrafik konumu dışında, Haskovo ili bir de bölgenin ekonomik gelişimine etkide bulunmuş son derece elverişli doğa-coğrafik ve iktisadi-coğrafik konumuyla da ilgi çekmektedir. Jeopolitik planda Haskovo ili Avrupa Birliği'nin dış sınırındadır ve Avrupa Birliği ile güney komşumuz olan Türkiye arasındaki geçitte, asırlardır birlikte yaşayan ve gelişim konusunda müşterek yollar bulan iki kültür arasındaki geçitte bulunmaktadır. Yaşadığımız bölgede güneydeki komşularımız olan Yunanistan ile Türkiye ile ekonomik ve kültürel teatinin artırılmasıyla alakalı olan sınır ötesi işbirliği bu süreçlerin ve eğilimlerin önemli unsurudur.

Şekil 1 İdari – bölgesel yapı haritası



Ulaşım altyapısı

Pan Avrupa Ulaştırma koridorlarının Haskovo ili sınırları içerisinde kesişmesi (4 nolu koridor ile 9 nolu koridor) ilin ulaşım açısından iyi bir erişim ve bağlantı konumunun önkoşulu mahiyetindedir. Ulaştırma altyapısının mezkur koridorların doğrultularında gelişmesi ve geliştirilmesi, ilin ulusal ve uluslar arası düzeyde bütünleşmesi süreci açısından önceliklidir. 9 nolu Pan Avrupa Ulaştırma Koridorunun



Bulgaristan sınırları içerisindeki tüm güzergahı üzerinde hızlı yol kurulması, “Makaza” sınır kapısının açılması ile Ruse intermodal terminalinin açılması ve bu doğrultudaki demiryolunun modernizasyonu koridorun verimli kullanımını sağlayacaktır.

İl sınırları içerisindeki uluslar arası ulaştırma hacmi, Avrupa Birliği’nin dış sınırı olan Türkiye Cumhuriyeti sınırındaki “Kapitan Andreevo” sınır kapısı ve Yunanistan Cumhuriyeti sınırındaki “Kapitan Petko Voyvoda” sınır kapısı ile “İvaylovgrad - Kiprinos” sınır kapısı üzerinden gerçekleşmektedir.

Sınır kapılarının sayısı bir diğer taraftan komşu ülkelerin ulaştırma şebekelerine erişim ve bağlantı derecesine, transit taşıma gerçekleştirme imkanlarına ve sınır ötesi işbirliğinin gelişmesine etkiye bulunmaktadır.

Karayolu altyapısı

Karayolun altyapısı, bölgeye erişim derecesini belirleyen ve bölgenin bütünleşme sürecini etkileyen temel altyapı unsurudur. Pan Avrupa Ulaştırma Koridorlarının bir kısmı olan otoyollar ve yollar, bölgedeki karayolları şebekesinin ulusal ve uluslar arası karayolu şebekeleriyle bağlantısı açısından en büyük rolü oynamaktadır.

„Maritza” otoyolu 4 nolu Pan Avrupa Ulaştırma Koridoru’nun bir kısmından ibarettir. Halihazırda otoyol kısmen kurulmuş olup tamamlanma aşamasındadır. “Maritza” otoyolunun tamamlanması, Bulgaristan ve Haskovo ilinin Yunanistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti ile sınır ötesi işbirliğinin gelişmesi süreci açısından önemli bir adımdır. Otoyolun nihai olarak tamamlanmasıyla ulaştırma alanındaki hizmetler önemli ölçüde iyileşecek ve ilin bütünleşme ve ekonomik kalkınma süreçlerinin hızlanması beklenmektedir.

I-5 Karayolu (E85) - „Ruse - V.Tirnov - Gabrovo – Stara Zagora – Dimitrovgrad – Haskovo – Kırçali - Makaza” – ilin kuzey yönünde Kuzey Bulgaristan ve Romanya, ve güney yönünde Yunanistan ile ana bağlantısıdır. 2013 yılının Eylül ayında Makaza sınır kapısının resmi olarak açılması beklenmektedir. Böylece Yunanistan ile bağlantılar önemli ölçüde iyileşecek ve il sınırları içerisinde geçen ulaşım akımı hızlanacak.

2007 – 2012 yılları arasında Haskovo il sınırları içerisinde yeni kurulmuş ve/veya rehabilitasyonu yapılmış/onarılmış karayolların uzunluğu aşağıdaki gibidir :

- Otoyollar – 30,3 km ;
- II sınıf karayolları – 55,4 km ;
- III sınıf karayolları – 66,6 km.

Bu dönem içerisinde aynı zamanda karayolu altyapısının ilgili tesislerinde onarım/yenileme faaliyetleri yapılmıştır. Bunların neticesi olarak Svilengrad, Mineralni Bani, Topolovgrad ve İvaylovgrad yönündeki ulaştırma erişimi iyileştirilmiştir.



Ulusal önem taşıyan karayollarının durumu (otoyol ve I sınıf) ağırlıklı olarak iyi ve orta seviyededir. Bölgesel karayolları ağının ve özellikle üçüncü sınıf karayollarının durumu kötüdür.

Demiryolu altyapısı

Haskovo ili demiryolu ulaştırma hizmeti iyi derecede olan bir il olup il sınırları içerisinde iki ana demiryolu hattı hizmet vermektedir :

- I ana demiryolu hattı „Kalotina - Sofya - Plovdiv – Svilengrad” 4 nolu Pan Avrupa Ulaştırma Koridoru’nun Bulgaristan içerisindeki güzergahı üzerinde, uzun zaman önce oturmuş doğrultu olan uluslar arası ve tarihi öneme sahip “Orient Ekspres” hattındadır.
- IV ana demiryolu hattı „Ruse – Gorna Oryahovitsa – Stara Zagora – Dimitrovgrad – Podkova” 9 nolu Pan Avrupa Ulaştırma Koridoru’nun bir parçasıdır. Güney sınıra doğru hattın kesilmesi demiryolu hattının tamamının etkin kullanımına imkan vermemektedir. Hattın “Makaza” sınır kapısı doğrultusunda devam etmemesi ve Svilengrad üzerinden Yunanistan doğrultusunda ilerlemesi öngörülmektedir.

İl sınırları içerisinde demiryolu ulaştırmasına hizmet veren önemli tren istasyonlarından bazıları - Dimitrovgrad, Harmanli, Lübmets, Svilengrad, Uzuncovo, Haskovo, Knijovnik ve Simeonovgrad’tır. Haskovo, Dimitrovgrad ve Harmanli istasyonları en büyük yük hacmine sahip istasyonlardır.

Telekomünikasyonlar

Haskovo ilinde son yıllarda gelişen, sabit telefon yoğunluğunun azalması ve mobil telefon yoğunluğunun artması eğilimi devam etmektedir. Haskovo ilinde üç mobil operatörün de hizmetleri sunulmaktadır – „M – tel “, „Globul “ ve „Vivakom “.

İnternet erişimi şehir merkezlerinde sağlanmıştır. Sorunlar ağırlıklı olarak şirketlerin ve hanelerin bilgisayarlarla donanım derecesi henüz nispeten düşük olduğu ve kamuya açık ağa erişim yerleri /telemerkezler/ ve WiFi alanların kurulmasının gerekli olduğu köylerde ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar enformasyon ve iletişim (bilişim) teknolojilerinin kullanımına ilişkin bölgesel farklılıkların derinleşmesine yol açmaktadır ve bölgesel ekonomik kalkınmaya ve rekabet edebilirlik yeteneğine etkide bulunmaktadır.

2. Çevre

2.1. Çevre havası

Haskovo ili çevre havasının nitelikleri, ilin kuzeydoğu kısımlarının “Maritza İztok” enerji kompleksine olan yakınlığından, ağırlıklı olarak Dimitrovgrad ile Haskovo şehirlerinde yoğunlaşmış yerel kirlenme kaynaklarının mevcudiyetinden, kara taşımacılığından ve evsel ısınma süreçlerinden etkilenmektedir.

İklim değişiklikleri etkisini turizm faaliyetlerine ilişkin şartlar üzerinde de gösterecektir. AB’ne ilişkin turizm iklimi endeksinde beklenen değişikliğe göre, Haskovo ili toplam 6 gruptan olumsuz değişiklik açısından elverişsiz beşinci grupta yer almaktadır.

Bu değişikliklerin birleşik etkisinin değerlendirilmesi amacıyla tüm AB’ne yönelik olarak NUTS 2’ye göre bölgelerde iklim değişikliklerinden etkilenebilirlik endeksi hesaplanmıştır. Bu endekse göre, Haskovo ili iklim değişikliklerinden etkilenebilirlik derecesi yüksek olan beşinci gruba (toplam 6 gruptan) dahil edilmektedir. İklim değişikliklerine karşı en hassas sektörler tarım, turizm, su kaynakları yönetimi ve orman fonudur.

2.2. Su kaynakları

İl sınırları içerisinde Bulgaristan’ın en büyük üç nehri akmaktadır – Meriç, Arda ve Tunca. Bu nehirlerin yakınından en derin antik çağlardan beri Akdenizi Trakya’nın ve Rodop dağlarının iç kısımlarına bağlayan yollar geçmektedir. 19. asrın sonuna kadar su üzerinden mal taşıma amacıyla kullanılan Meriç nehri de keza önemli ulaştırma arteridir.

Su kaynakları temel olarak Meriç nehrinin sularından ve Meriç’e akan Harmanliyska, Virbitsa ve Byala Reka derelerinin sularından oluşmaktadır. İl sınırları içerisindeki su kaynaklarının oluşması açısından Arda nehri ve Arda kaskatının bir parçası olan İvaylovgrad barajı da büyük önem taşımaktadır. Su kaynakları potansiyelinin oluşmasının bir diğer önemli kaynağı yeraltı su kaynaklarıdır.

İl sınırları içerisinde bulunan barajlar balıkçılık turizmi açısından ilgi uyandırmaktadır – Bodrovo, Garvanovo, Dositeevo, Gledka, İvaylovgrad, İvanovo (Koren köyü yakınındaki Yasmacık), İzvorovo, Kalamitsa, Klokotnitsa, Knijovnik (Karamandere), Krum, Mandra, Momino, Progres, Raykova mogila, Svetlina, Sirakovo, Sivata voda, Stamboliyski, Tokmaklı, Trakiets, Çernogorovo, Yabılkovo.

İl sınırları içinde, Mineralni bani köyü, Meriçleri kasabası, Dimitrovgrad ilçesine bağlı Troyan köyü, Simeonovgrad ilçesine bağlı Dolno Botevo köyü, Stambolovo ilçesi vs yakınlarında bir dizi mineral su kaynakları mevcut.

Haskovo ilindeki suların ekolojik durumu ve riskleri

Yerüstü suları : 2007-2011 yılları arasındaki dönemde Haskovo ilinde bulunan su kaynaklarının ekolojik durumunda sürdürülebilir iyileşme eğilimi gözlenmektedir. Halihazırda durumu kötü olan kısımlara sahip yer üstü su kaynakları aşağıdaki gibidir :

Meriç nehri kaynağı :

- *Banska nehrinin orta ve alt akımı* – yerleşim yerlerinden ve Haskovo şehrinin sanayi bölgesinden atık sular ;
- *Sazliyka nehrinin döküldüğü yer* – Radnevo kasabasından, Gılıbovo kasabasından ve bu yerleşim yerleri bölgesindeki termik santralin faaliyetlerinden kaynaklanan atık sular ;
- *Harmanliyska nehri ve döküldüğü yere kadar dereleri* – kötü ekolojik ve kimyevi durumu Haskovo şehriden ve başka yerleşim yerlerinden sanayi ve evsel atıkların tahliyesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan kimyevi durum analizlerinde (öncelikli maddeler) kurşun ve cıva göstergelerine göre çevre standartlarından periyodik sapmalar tespit edilmektedir ve bunlar su kaynağının kötü kimyevi durumunu belirlemektedir. Haskovo şehrinin atık sularının arıtılması amacıyla 2011 yılında Şehir Atık Suları Arıtma İstasyonu kurulmuştur ve işleme alınmıştır. Sonraki yıllarda su kaynağının durumunun iyileştirilmesi beklenmektedir. 2010-2015 nehir kaynakları yönetim planında kanalizasyon tamamlama ve nüfusu 2000'nin altında olan yerleşim yerlerinde uygun arıtma temini tedbiri öngörülmektedir. Sanayi işletmeleri için sanayi atık su arıtma istasyonlarının modernizasyonu ve balıklarda öncelikli ve tehlikeli maddelerin biyoakümüülasyonunun incelenmesi tedbiri öngörülmektedir.
- *Meriç nehrinin Dimitrovgrad şehriden sınıra kadarki kısmı* – daha büyük yerleşim yerlerinden (Dimitrovgrad, Simeonovgrad, Harmanli vs) ve Neohim-Dimitrovgrad'tan atık sular. Harmanliyska nehrinin birleştiği yerden sonra münferit norm üstü ağır metal (kurşun) konsantrasyonu tespit edilmektedir. Dimitrovgrad'tan atık suların arıtılması amacıyla 2010 yılında Şehir Atık Su Arıtma İstasyonu işleme konulmuştur. Sonraki yıllarda su kaynağının durumunda iyileşme eğilimi beklenmektedir. Nehir kaynağı yönetim planında nüfusu 2000'in üzerinde olan tüm yerleşim yerlerinde Atık Su Arıtma İstasyonlarının kurulması tedbiri öngörülmektedir.

Arda nehri kaynağı :

- *İvaylovgrad barajı*– arıtılmamış atık sulardan organik kirlenme (yüksek genel fosfor ve fosfatlar oranı). Karların eridiği ve nehrin doluluğu bölgedeki maden ocaklarının terk edilmiş çukurlarından geçtiği dönemlerde, Arda nehrinin kirlenme oranı ağır metallere ilişkin



toleransları sıkça aşmaktadır. Bu dönemlerde nehirde yıkanma ve sığırları nehir suyuyla sulama tavsiye edilmemektedir.

Yeraltı suları : Haskovo ilinde 9 adet yer altı su kaynağı tespit edilmiştir. Bunların ağırlıklı kısmı kötü kimyevi durumda bulunmaktadır - 6 adet, ve sadece 2 tanesi iyi kimyevi durumda bulunmaktadır. Bir yer altı su kaynağı hakkında gözlem yapılmamıştır.

Suların kirlenmesine yol açan etkenler

Haskovo Çevre ve Sular Bölge Müfettişliği bölgesinde yer üstü ve yer altı su mekanlarını kirleten en önemli etken yerleşim yerlerinin kanalizasyon sistemleridir.

Bölgedeki en büyük kirlenmiş sanayi atık suları yayıcıları şunlardır : „Neohim” AD, Dimitrovgrad ve Haskovo – Kuzey sanayi bölgesi (“Kamenitsa” AD bira fabrikasını, „Bulgar Sür Ürünleri Sanayi – Haskovo” OOD, „NİK” AD Haskovo, “Galus” AD piliç fabrikasını kapsamaktadır). Tehlikeli maddeler Macarovo bölgesinde bulunan tasfiye edilmiş maden ocaklarından akan maden sularında da mevcuttur. Haskovo ilinde kirlenmiş sanayi atık suları oluşturan ve yer üstü sularına yayan mekanların neredeyse tamamı arıtma tesisleri kurmuştur.

Maalesef, kurulmuş olan arıtma tesislerinin büyük kısmı çağdaş şartlara uygun değildir ve bundan dolayı etkin çalışmamaktadır ve yayma izinlerinde belirlenen normlara erişememekteler. Başka durumlarda, operatörlerin gayretlerine ve yapılan yatırımlara rağmen, kurulmuş olan yeni arıtma tesisleri de, muhtemelen üretimlerine uygun olmayan tesisler seçiminden dolayı, belirlenmiş bireysel emisyon kısıtlamalara ulaşamamaktadır.

3. Haskovo ilinde sosyo-ekonomik etkenler

3.1. Bölgesel yapı ve nüfus

Haskovo ilinde şehirleşme oranı (şehir nüfusunun nispi payı) % 72,5'tür. Ayrı Belediyelerde şehirleşme oranı büyük farklılıklar arz etmektedir. Mantıklı olarak en yüksek oran ilin şehir nüfusunun %43'ünün yaşadığı Haskovo'dadır – % 81,1. En düşük şehirleşme oranı Macarovo Belediyesi'nde (%33,7) ve tabi, şehirleri olmayan Stambolovo ve Mineralni Bani belediyelerindedir. Ağırlıklı şehir nüfusuna sahip olan Belediyelerin ekonomik potansiyeli, ağırlıklı köy nüfusuna sahip olan Belediyelerin potansiyelinden önemli ölçüde daha yüksektir. Bunun nedeni köydeki ve şehirdeki yaşam biçimleri arasındaki fark ve iş bulma piyasasındaki imkanlardır.

Tablo 1 Haskovo iline bağlı İlçelerde şehir nüfusu ve şehirleşme oranı, 2011

İLÇELER	Nüfus, kişi		Şehir nüfusu oranı, %
	Toplam	Şehirlerde	
Dimitrovgrad	53557	40423	284
İvaylovgrad	6426	3739	58,2
Lübimets	10214	7654	74,9
Macarovo	1665	561	33,7
Mineralni bani	5899	-	0
Svilengrad	23004	18115	78,7
Simeonovgrad	8755	6712	76,7
Stambolovo	5934	-	0
Topolovgrad	11681	5588	47,8
Harmanli	24947	18589	81,1
Haskovo	94156	76397	1353
Haskovo ili	246238	177778	72,2
Bulgaristan Cumhuriyeti			72,5

Kaynak : Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 2011 yılına ilişkin verilerine göre Haskovo ilinin nüfusu 246 238 kişidir. Etnik gruplara göre dağılım aşağıdaki gibidir :

- Bulgar – 180 541 kişi (% 79, 40)
- Türk – 28 444 (% 12, 50)
- Çingene – 15 889 (% 6,77)
- Diğer – 2 508 (% 1,10)

Dini mensubiyetini belirtmiş 196 214 kişiden, Ortodoks Hristiyanlar 152 392 kişidir (% 77,67), Müslümanlar 23 314 kişidir (% 11,88), diğerleri 20 508 kişidir (% 10,45).

2011 yılında ilin 10 şehrinde 177 778 kişi yaşamaktadır. 2001 – 2011 yılları arasındaki dönemde ilin tüm şehirlerinde nüfus azalmaktadır. Svilengrad ve Haskovo şehirlerinde azalma en düşüktür (- %4,8) ve (- %4,9). Harmanli ve Lüvimets şehirlerinin nüfusundaki azalma da nispeten düşüktür (- % 6,7) ve (- % 7,0).

Tablo 2 Haskovo ilindeki şehirlerin nüfusu, 2011

Şehirler	Nüfus, kişi		Nüfusta azalma,%
	Nüfus 2001	Nüfus 2011	
Dimitrovgrad	45768	38738	-15,40%
Meriçleri	2193	1685	-23,20%
İvaylovgrad	6426	3739	-15,40%
Lüvimets	10214	7654	-7,00%
Macarovo	1665	561	-24,30%
Mineralni bani	-	-	0
Svilengrad	23004	18115	-4,80%
Simeonovgrad	7790	6712	-13,80%
Stambolovo	-	-	0
Topolovgrad	6703	5588	-16,60%
Harmanli	19927	18589	-6,70%
Haskovo	80303	76397	-4,90%

Kaynak : Ulusal İstatistik Enstitüsü

Yerleşim yerlerindeki fiziki ortamın durumu merkezi bölgelerdeki belediyeler olan Haskovo, Dimitrovgrad, Harmanli ve Svilengrad açısından olduğu gibi, küçük kenar Belediyeleri açısından da ciddi sorun teşkil etmektedir. Şehir teknik altyapısı ağırları şehir ihtiyaçlarını toplu bir halde uygun

şekilde tatmin etmemektedir. Şehir bölgelerinin büyük kısımlarında fiziki şehir ortamı ve bina yapıları amortize edilmiştir.

Bazı Belediye ve özel girişimleri sayesinde şehir merkezlerinin durumu nispeten daha iyidir. Haskovo ve Dimitrovgrad şehirlerinin şehir yapılarının iyileşmesi ve gelişmesine ilişkin entegre planın uygulanması, belirlenmiş etki alanlarındaki şehir ortamının olumlu gelişimine ilaveten katkı sağlayacaktır. Bir sonraki Şehir iyileşme ve kalkınma entegre planları dalgasından Svilengrad ile İvaylovgrad yararlanacaktır. Maalesef ilin geri kalan küçük şehirleri bu program kapsamında yararlanıcı olarak öngörülmemiştir ve entegre şehir iyileşme ve kalkınma kampanyasına dahil edilmeleri sorundur. Bu alanda sarf edilecek çok ciddi çabalar il sınırları içindeki tüm şehirler açısından ilk dereceli gerekliliktir.

Tablo 3 Haskovo ilinde 31.12.2012 tarihi itibarıyla yaş, ikamet adresi ve cinsiyete göre nüfus dağılımı

Haskovo ili	Genel			Şehirlerde			Köylerde		
Yaş	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Haskovo	241 676	118 065	123 611	174 895	85 002	89 893	66 781	33 063	33 718
0	2 140	1 103	1 037	1 611	840	771	529	263	266
1 - 4	8 855	4 419	4 436	6 846	3 435	3 411	2 009	984	1 025
5 - 9	10 845	5 576	5 269	8 224	4 264	3 960	2 621	1 312	1 309
10 - 14	10 618	5 427	5 191	8 052	4 092	3 960	2 566	1 335	1 231
15 - 19	11 568	5 941	5 627	8 673	4 434	4 239	2 895	1 507	1 388
20 - 24	12 196	6 442	5 754	8 972	4 669	4 303	3 224	1 773	1 451
25 - 29	14 546	7 677	6 869	11 094	5 805	5 289	3 452	1 872	1 580
30 - 34	16 140	8 504	7 636	12 710	6 563	6 147	3 430	1 941	1 489
35 - 39	17 575	9 158	8 417	13 891	7 104	6 787	3 684	2 054	1 630
40 - 44	16 859	8 716	8 143	13 075	6 585	6 490	3 784	2 131	1 653
45 - 49	16 293	8 210	8 083	12 503	6 159	6 344	3 790	2 051	1 739
50 - 54	17 603	8 856	8 747	13 422	6 608	6 814	4 181	2 248	1 933
55 - 59	18 630	9 179	9 451	13 875	6 723	7 152	4 755	2 456	2 299
60 - 64	17 844	8 441	9 403	12 654	5 954	6 700	5 190	2 487	2 703
65 - 69	14 465	6 415	8 050	9 393	4 127	5 266	5 072	2 288	2 784
70 - 74	11 884	5 023	6 861	6 955	2 875	4 080	4 929	2 148	2 781
75 - 79	11 388	4 514	6 874	6 138	2 361	3 777	5 250	2 153	3 097
80 - 84	7 916	2 998	4 918	4 428	1 586	2 842	3 488	1 412	2 076

85 - 89	3 426	1 190	2 236	1 895	667	1 228	1 531	523	1 008
90 - 94	792	248	544	437	136	301	355	112	243
95 - 99	84	25	59	41	13	28	43	12	31
100 +	9	3	6	6	2	4	3	1	2

Tablo 3'ten görünen o ki, 30 - 64 yaş sınırı arasındaki guruba mensup kişilerin sayısı en yüksek. Bu guruba ortalama 16 000 – 17 000 kişi dahil olmaktadır. Yaşları 15 - 29 arasında olan genç nüfus sayı açısından bir sonraki guruptur. 70 – 79 yaşları arasındaki yaşlı nüfus gurubuna ait kişilerin sayısı da nispeten o kadardır.

Tablo 4 çalışabilir yaş altında, çalışabilir yaşta ve çalışabilir yaş üstünde olan nüfusun dağılımını göstermektedir.

Tablo 4 İl nüfusunun çalışabilir yaş altında, çalışabilir yaşta ve çalışabilir yaş üstünde olarak dağılımı

Yaş	Genel			Şehirlerde			Köylerde		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Genel	246 238	120 310	125 928	177 778	86 438	91 340	68 460	33 872	34 588
Çalışabilir yaş altı 1	34 648	17 653	16 995	26 462	13 490	12 972	8 186	4 163	4 023
Çalışabilir yaşta 2	149 477	79 297	70 180	114 441	59 572	54 869	35 036	19 725	15 311
Çalışabilir yaş üstü 3	62 113	23 360	38 753	36 875	13 376	23 499	25 238	9 984	15 254

1 Çalışabilir yaş altı – dolmamış 15 yaşına kadar.

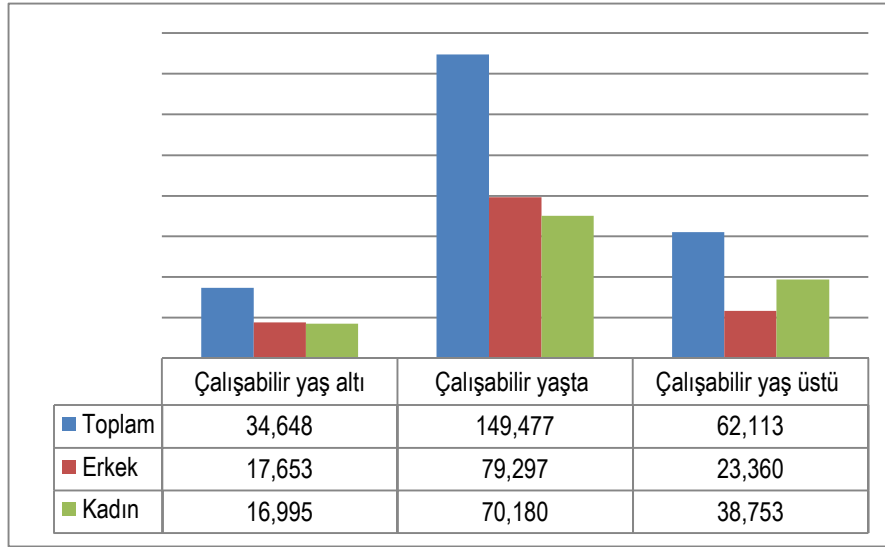
2 Çalışabilir yaşta - 16 - 59 yaş arası kadınlar ve 16 – dolmamış 62 yaş arası erkekler.

3 Çalışabilir yaş üstü – dolmuş 60 ve üstü yaşında kadınlar ve dolmuş 63 ve üstü yaşında erkekler.

Nüfusun % 13,8'i 15 yaşına kadardır, % 65, 3'ü ise 15 ila 64 yaş arasındaki çalışabilir yaştadır. İl nüfusunun % 21'i 65 yaş üstündedir. 15 altı yaşında ve 65 yaşı üstündeki kişilerin 15 – 64 yaşları arasındaki nüfusa oranı % 51,8'dir.

Bir sonraki şekilde Haskovo ili bölgesinde çalışabilir yaş altındaki, çalışabilir yaştaki ve çalışabilir yaş üstündeki nüfusun dağılımı görselleştirilmiştir.

Şekil 2 Çalışabilir yaşa göre nüfus dağılımı



Çalışabilir yaş altındaki ve çalışabilir yaş üstündeki nüfusu yansıtan son iki sütunu karşılaştırdığımızda emeklilik yaşında olan kişilerin 15 yaşına kadar olan çocuk ve gençlerden nerdeyse iki misli daha fazla olduğunu görüyoruz. Bulgaristan'ın bir bölgesi daha ülke nüfusunun yaşlanmakta olduğunu ve gençlerin emeklilik yaşındakilere göre payının azaldığını göstermektedir.

3.2. Turizmin iktisadi boyutları

2013 yılına kadar yürürlükte olan il stratejisinin önceliklerinden bir tanesi "Turizmin kazançlı ve perspektifli sektör haline getirilmesi" şeklindedir. .

Gerçekleşen konaklama sayısı bakımından bölgesel planda Haskovo ili, bölgenin başkenti Plovdiv ve kış sporlarının merkezi Smolyan ile Pazardıkk'tan sonra dördüncü sırada yer almaktadır ve 2012 yılına ilişkin olarak 97 119 adet konaklamayla 5 729 000 leva gelir elde ederek Kırcaali'nin önüne geçmiştir. Ele alınan 2008-2012 yılları arasındaki dönem içerisinde nispeten düşük seviyede de olsa, il sınırlarında gerçekleşen konaklama sayısının sabit kaldığı ve son yıldan itibaren hafif artış eğiliminde olduğu ümit vericidir. Mezkur dönem içerisinde gerçekleşen konaklama sayısı 90 ila 102 bin arasında değişiyor. Sayı itibariyle ilk sırada 26 bin konaklamayla Haskovo ili bulunmaktadır, akabinde 22 bin konaklamayla Svilengrad ve 13 bin konaklamayla Dimitrovgrad gelmektedir. Macarovo ve Stambolovo Belediyelerinde sembolik turizm izleri gözlenmektedir – 2011 yılında sırasıyla 107 ve 263 konaklama. Turizmin il ekonomisindeki payı oldukça mütevazidir – % 0,2'nin altında. Turizm sektörünün en önemli paya Mineralni bani belediyesinin ekonomisinde sahip olduğu görülmektedir – % 3,9. Geri kalan belediyelerde turizm yerel ekonomilerde sembolik paylarla varlık gösteriyor – en düşük Dimitrovgrad'ta % 0,03, en yüksek Svilengrad'ta % 0,57. İl belediyelerinden bir tanesi olan

Simeonovgrad'ta kayıtlı geceleme ve konaklama yerleri olmadığından kayda girmiş turizm faaliyetleri mevcut değil.

Tablo 5 Belediyeler itibariyle konaklama sayısı ve gelirler

Turizmin Belediyelere göre iktisadi boyutları			bin leva
Belediyeler	Kapasite	Konaklama	Gelirler
Dimitrovgrad	66 820	14 927	284
İvaylovgrad	31 007	3 969	79
Lübimets	20 075	5 217	70
Macarovo	13 750	107	8
Mineralni bani	55 952	12 959	549
Svilengrad	126 893	22 286	1 583
Stambolovo	2 928	263	16
Topolovgrad	19 710	1 315	30
Harmanli	76 650	9 003	323
Haskovo	164 744	26 074	1 353

Kaynak : Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2012

Konaklamadan elde edilen en çok gelir açısından Haskovo ve Svilengrad önde giderken Svilengrad tüm ilde lider konumda. Bunun nedenleri açık, zira Svilengrad sınır bölgesi mahiyetindedir ve yüksek konaklama sayısı Türkiye Cumhuriyeti sınırına olan yakınlığından kaynaklanmaktadır. Haskovo ilin en büyük şehri ve il merkezidir, bundan dolayı elde edilen gelirler açısından ikinci sırada yer almaktadır. Konaklamalardan elde edilen gelirler sıralamasında bir sonraki belediyenin sahip olduğu mineral su kaynaklarından dolayı turistlerce ziyaret edilen Mineralni bani belediyesinin olması şaşırtıcı değil. Gerçekleşen konaklama sıralamasının sonunda Macarovo Belediyesi yer alıyor.

Tablo 6 Haskovo ilinde 2008 – 2012 yılları arasında turizmin iktisadi boyutları

	2008	2009	2010	2011	2012
Geceleme kaynakları ve konaklama yerleri – adet	34	34	48	45	44
Yatak – adet	1733	1730	2007	1786	1582
Yatak – gece – adet	625 616	607 252	697 984	578 529	487 623
Gerçekleşen konaklama – adet – toplam	102 353	90 856	101 459	96 120	97 119

Gerçekleşen konaklama – yabancılar da dahil olmak üzere	22 891	23 752	25 818	24 689	28 589
Konaklayan kişi sayısı	64 045	52 741	59 040	57 087	56 680
Konaklayan kişi sayısı – yabancılar da dahil olmak üzere	15 119	13 523	15 543	14 404	16 032
Kayda geçmiş kişilerin ortalama konaklama süresi	1,6	1,72	1,72	1,68	1,71
Kayda geçmiş kişilerin ortalama konaklama süresi – yabancılar	1,51	1,76	1,66	1,71	1,78
Konaklama gelirleri – leva – toplam	3 930 272	4 032 958	4 408 132	4 293 439	5 728 757
Konaklama gelirlerinin yüzde bazında değişimi	0%	26,10%	9,30%	-2,60%	33,43%
Konaklama gelirleri – leva – yabancılar da dahil olmak üzere	1 173 062	1 504 050	1 615 646	1 566 821	1 628 358
Konaklama gelirlerinin yüzde bazında değişimi	0%	28,22%	7,42%	-3,02%	39,30%

Verilerin işlenmesinde Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün 2013 yılına ilişkin istatistikleri kullanılmıştır. Konaklama tesislerinin ortalama yoğunluğu %19,9 oranındadır, yani Güney Merkez Bölgede (%21,7) %28,5 ile Pazarcık ili ve %26,6 ile Plovdiv ilinden sonra etkinlik bakımından üçüncü sırada yer almaktadır. Belediye bazında en yüksek oranda kapasite kullanımı %26,0 ile Lübmets belediyesinde gözlenmektedir, en düşük oranda kapasite kullanımı ise %0,8 ile Lübmets Belediyesindedir. Fiiliyatta bu rakamlar Lübmets Belediyesinde turizm sektörünün çöktüğü anlamına gelmektedir. Grafikteki görselleştirme (şekil 5) hacimlerde olduğu gibi, konaklama fiyatlarındaki farkları da vurgulamaktadır. En ucuz "konaklama" fiyatı Dimitrovgrad'ta sunulmaktadır (ortalama 19 leva), en pahalı konaklama ise Svilengrad ve Macarovo'dadır – yaklaşık 4 misli daha pahalı (ortalama 71 leva). Svilengrad Belediyesinde konaklama gelirlerindeki belirgin hacim asıl bu fiyat farklılığından dolayı oluşmaktadır. Bu veriler tabi gösterge mahiyetindedir ve bir tek bölgedeki eğilimleri göstermektedir, zira Bulgaristan'daki istatistiki veriler gerçek verileri yansıtmıyor ve bazen tablolarda verilerin yanlış toplandığı ve doğru yansıtılmadığı görülmektedir.

3.3. Konaklama yerleri

Bölgedeki konaklama yerleri başlıca olarak transit trafiğinin yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır – ildeki toplam 93 tesisten 65'i bu bölgelerde / Uluslar arası koridor E80 üzerindeki şehirlerde : Haskovo – 24 tesis, Dimitrovgrad - 9, Harmanli - 15 ve Svilengrad - 17/.

Mevcut durumun tamamen talep neticesinde oluştuğunu dikkate aldığımız zaman, halihazırda bölgede ağırlıklı olarak iş turizminin geliştiği sonucuna varılabilir. Tesislerin belirtilen şehirlerde kategorilere göre dağılımı şöyledir :

- oteller ***, **** ve ***** - 9% /
- oteller ve aile pansiyonları, kategori ** - 23%,
- oteller ve aile pansiyonları, kategori * - 18%
- Müstakil kiralık odalar -13%
- diğer /kategoriye girme aşamasında olan, kategori rejimine tabi olmayanlar – dağ evleri.

Tablo 7 Haskovo ilinde kategoriye girmiş tesislerin belediyelere göre kamu sicili – Ekonomi ve Enerji Bakanlığı internet sitesinden 28.06.2013 tarihinde alınan bilgi

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
1	Haskovo	Konukeyi	Dikras	2 yıldız	3	5	Haskovo şehri, "Kuba " mevkii 1 462	
2	Haskovo	Konukeyi	Dvata oreha	2 yıldız	4	8	Haskovo şehri, "Kekliçevo stopanstvo - A" mevkii	
3	Haskovo	Müstakil odalar	Demi	1 yıldız	3	7	Haskovo şehri, "Sv.Sv. Kiril i Metodiy " sok. No 80	
4	Haskovo	Müstakil odalar	Olimpik	1 yıldız	3	5	Haskovo şehri, "P.R.Slaveykov" sok.No 5	
5	Haskovo	Müstakil odalar	Sakar	1 yıldız	4	7	Haskovo şehri, "A.Konstantinov " sok. No 1	
6	Haskovo	Müstakil odalar	Tzar Simeon	1 yıldız	10	10	Haskovo şehri, "Vasil Levski " bul. No 9	
7	Haskovo	Müstakil odalar	Klasik	2 yıldız	5	10	Haskovo şehri, "Aleksandar Tanev" sok. No 2A kat 1	
8	Haskovo	Müstakil odalar	Maks komfort	2 yıldız	3	4	Haskovo şehri, "Kliment " sok.	

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
							No 3A kat 1 daire 3	
9	Haskovo	Aile oteli	Fantazy	2 yıldız	10	22	Haskovo şehri, "Kenana" parkı	+359 38 62 46 00
10	Haskovo	Aile oteli	Tsentr	2 yıldız	7	14	Haskovo şehri, "Varna" sok. 4	+ 359 38 660333; +359 885872291
11	Haskovo	Aile oteli	Trakya	2 yıldız	15	20	Haskovo şehri, "Siedinenie" bulv. No 18	+359 38 60 25 60
12	Haskovo	Aile oteli	Malkiya Han	2 yıldız	9	13	Haskovo şehri, Stefan Stambolov" bulv. No 1	
13	Haskovo	Otel	Oazıs	1 yıldız	21	29	Haskovo şehri, "G.S.Rakovski" bulv. No 10	+359 38 66 32 48
14	Haskovo	Otel	Cem	1 yıldız	14	25	Teketo köyü	+359 889919348
15	Haskovo	Otel	Kalya	1 yıldız	5	10	Haskovo şehri, "Kenana" parkı	
16	Haskovo	Otel	Drujba	2 yıldız	15	25	Haskovo şehri, "Kenana" mevkii	+359 38 605595
17	Haskovo	Otel	Rodopi	2 yıldız	39	61	Haskovo şehri, "Bulgaria" bulv. No 39	+359 38 609660; +359 882 609 660
18	Haskovo	Otel	Haskovo	3 yıldız	19		Haskovo şehri, "Vasil Drumev" sok. No 20	+359 38 602525; +359 882602525
19	Haskovo	Otel	Diamond Plaza	3 yıldız	21		Haskovo şehri, "Bulgaria" bulv. No 81	+359 38 605500; +359 38 605509
20	Haskovo	Otel	Retro	3 yıldız	37	71	Haskovo şehri, "Osvobojdenie" bulv. No 7	+ 359 38 666201; +359 876087022
21	Haskovo	Otel	Evropa	4 yıldız	64	77	Haskovo şehri, "Kenana" parkı	+359 38 606 606
22	Dimitrovgrad	Konukevi	Arfa	2 yıldız	6	13	Dimitrovgrad şehri, "Bor" sok. No 4	+359 888505332
23	Dimitrovgrad	Motel	Maritsa	1 yıldız	10	24	Dimitrovgrad şehri, "Panoramen pıt" sok. No 57	+359 391 62232

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
24	Dimitrovgrad	Otel	Moskva	1 yıldız	32	56	Dimitrovgrad şehri, "Dimitir Blagoev " bulv. No 11	
25	Dimitrovgrad	Otel	Slavyani	3 yıldız	25		Dimitrovgrad şehri, "Rakovski " bulv.	+359 391 60100
26	İvaylovgrad	Eko ev	EK "Darina"	2 yıldız	3	8	İvaylovgrad şehri, "Siedinenie " sok. No 19	
27	İvaylovgrad	Eko ev	EK "Meçta"	2 yıldız		7	İvaylovgrad şehri, "Kapitan P.Voyvoda" sok. No 10	
28	İvaylovgrad	Eko ev	EK "Balabanovata kışta"	2 yıldız		18	İvaylovgrad şehri, "Armira" sok. No 29	+ 359 897926102; + 359 899195024
29	İvaylovgrad	Pansiyon	P "Trakya"	2 yıldız		10	İvaylovgrad şehri, "Kapitan P. Voyvoda" sok. No 23	
30	İvaylovgrad	Evde konuk odaları	SK "Moni"	2 yıldız		12	İvaylovgrad şehri, "Lü bimets " sok. No 12	
31	İvaylovgrad	Dairede kiralık odalar	SA " Pif"	2 yıldız		3	İvaylovgrad şehri, "Şetsi Septemvri " sok. No 6	
32	İvaylovgrad	Evde konuk odaları	Nansi	2 yıldız		3	İvaylovgrad şehri, "Armira " sok. 34	
33	İvaylovgrad	Konukeyi	KS "Ahrida"	2 yıldız		10	İvaylovgrad şehri, "Asen Zlatarov " sok. No 1	+359 3661 6233; +359 898628653
34	İvaylovgrad	Aile oteli	SH "Sv. Sv. Konstantin i Elena"	2 yıldız	25	50	İvaylovgrad şehri, "Armira " sok. No 8	+359 888128086; +359 888128083
35	İvaylovgrad	Aile oteli	SM "Bor"	2 yıldız		20	İvaylovgrad şehri, "Bor" sok. No 2	+359 3661 6511; +359 888581139

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
36	İvaylovgrad	Aile oteli	Armira	3 yıldız	17	35	İvaylovgrad şehri, " Bor " sok. No 2	+359 3661 6511; +359 888581139
37	İvaylovgrad	Otel	Trakya	1 yıldız		35	İvaylovgrad şehri, "Kapitan P. Voyvoda" sok. No 23	+359 889 892 296; +359 888 134 239; +359 888 134 237
38	İvaylovgrad	Otel	Light hotels	1 yıldız		19	İvaylovgrad şehri, "Georg' S. Rakovski" sok. No 20	+359 888127017
39	İvaylovgrad	Otel	Luxor	1 yıldız		49	İvaylovgrad şehri, "Armira" sok. No 9	+359 887215958; +359886 995 472
40	Macarovo	Müstakil odalar		1 yıldız		7	Macarovo şehri, "Kapitan Petko Voyvoda " sok. , bl.5, daire 28,29	
41	Macarovo	Dinlenme tesisi		1 yıldız		15	Malki Voden köyü	
42	Macarovo	Konukevi		2 yıldız		20	Borislavtsi köyü	
43	Macarovo	Konukevi	Trakiyska kışta	2 yıldız		14	Borislavtsi köyü	
44	Macarovo	Konukevi	Divata ferma	2 yıldız		4	Gorno Pole köyü	
45	Macarovo	Otel	Ray	3 yıldız			Macarovo şehri, "Dimitir Macarov " sok. No 48	+359 3720 2230
46	Mineralni bani	Dinlenme tesisi	"EVN Bulgaria elektrorazpredelenie" AD	1 yıldız	9	24	Mineralni bani köyü, "Energetik " sok. No 26	
47	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire	1 yıldız	2	3	Mineralni bani köyü, "Oborişte" sok. No 10	+359 3722 2450
48	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire	1 yıldız	3	6	Mineralni bani köyü, "Panayot Volov" sok. No 4	+359 3722 2691
49	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire "Kostadinova"	1 yıldız	3	6	Mineralni bani köyü, "Petir Beron " sok.	+359 889298336
50	Mineralni bani	Müstakil odalar	Tihiya kıt	1 yıldız	4	8	Mineralni bani köyü, "Vasil Levski sok" No 18A	+359 886711035
51	Mineralni bani	Müstakil odalar	Pri Kolço	1 yıldız	5	9	Mineralni bani köyü, "Vasil Levski " bulv. No 12	+359 887670203

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
52	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire	1 yıldız	7	14	Mineralni bani köyü, "Panayot Volov " sok. No 5	+359 3722 2563
53	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire "Mladost" 4	2 yıldız	2	4	Mineralni bani köyü, "Mladost " sok. No 4	+359 3722 2038
54	Mineralni bani	Müstakil odalar	Müstakil kiralık daire "Natsional"	2 yıldız	3	5	Mineralni bani köyü, "Stanil Filev " sok. No 14	+359 888711887
55	Mineralni bani	Konukevi	Müstakil kiralık daire	1 yıldız	3	6	Mineralni bani köyü, "Panayot Volov " sok. No 2	+359 88902572
56	Mineralni bani	Konukevi	Diana	1 yıldız	5	11	Mineralni bani köyü, "Stanil Filev " sok. No 9	+359 886887963
57	Mineralni bani	Konukevi	Stavrevi	1 yıldız	5	13	Mineralni bani köyü, "Panayot Volov " sok. No 1	+359 3722 2224
58	Mineralni bani	Konukevi	Müstakil kiralık daire "Ştastlivets"	2 yıldız	5	12	Mineralni bani köyü, "Yanko Kojuharov " sok. No 1A	
59	Mineralni bani	Konukevi	Müstakil kiralık daire "Viktoria GOLD"	2 yıldız	5	9	Mineralni bani köyü, "Sportist " sok. No 1	+359 3722 2286
60	Mineralni bani	Aile oteli	Viana	1 yıldız	4	8	Mineralni bani köyü, "Oborişte" sok. No 14	
61	Mineralni bani	Aile oteli	Yaman	1 yıldız	10	20	Mineralni bani köyü, "Vasil Levski " bulv. No 12	+359 886704313
62	Mineralni bani	Aile oteli	Zamıkıt	3 yıldız	11	22	Mineralni bani köyü, "Vitoşa" sok. No 11	
63	Mineralni bani	Otel	İoniko	1 yıldız	30	80	Mineralni bani köyü, "Vasil Levski " sok. No 26	+359 3722 2185
64	Mineralni bani	Otel	İzvorite	1 yıldız	30	73	Mineralni bani köyü, "İvan Vazov " sok. No 25	+359 32 688082
65	Mineralni	Otel	Aylin	2 yıldız		15	Mineralni bani	+359 38 664641

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
	bani						köyü, "Lüben Karavelov " sok. No 8	
66	Mineralni bani	Otel	Bulgaria	3 yıldız			Mineralni bani köyü, "Prostor " sok. No 2	+359 3722 2404
67	Svilengrad	Bungalow		2 yıldız	8	14	Mezek köyü	
68	Svilengrad	Motel	Amfora	1 yıldız	26	52	Svilengrad şehri, GKP Svilengrad	
69	Svilengrad	Pansiyon (Hostel)		1 yıldız	5	12	Svilengrad şehri, "H.Asparuh" sok. No 19	
70	Svilengrad	Pansiyon (Hostel)	Elit	2 yıldız	4	8	Svilengrad şehri, "Bulgaria " Bulv. No 73	
71	Svilengrad	Pansiyon (Hostel)		2 yıldız	20	37	Svilengrad şehri, "Al. Stamboliyski" sok. No 23	
72	Svilengrad	Pansiyon (Hostel)		2 yıldız	5	10	Svilengrad şehri, "Gebran" mahallesi, "Volgograd " sok.	
73	Svilengrad	Pansiyon (Hostel)	Vodopada	2 yıldız	11	22	Svilengrad şehri, "Dr. Straşimir Doçkov " sok.	
74	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	2	8	Svilengrad şehri, "P. Vızstanie " sok. 13	
75	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	2	2	Svilengrad şehri, "Treti mart " sok. No 16	
76	Svilengrad	Müstakil odalar	"Riviera Komfort "	1 yıldız	3	6	Svilengrad şehri, "Sveta gora " sok. No 89	
77	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	3	3	Svilengrad şehri, "Byalo More " sok. No 19A	
78	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	3	6	Svilengrad şehri, "V. Levski" sok. No 29	
79	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	4	4	Svilengrad şehri, "Hr. Smirnenki " sok. No 3	
80	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	4	12	Svilengrad şehri, "V. Levski " sok. No 9	

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
81	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	4	8	Svilengrad şehri, "D. Blagoev " sok. No 30	
82	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	4	8	Svilengrad şehri, "T. Kirkov " sok. No 76	
83	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	5	5	Svilengrad şehri, "Al. Stamboliyski " sok. No 45	
84	Svilengrad	Müstakil odalar		1 yıldız	5	10	Svilengrad şehri, " St. Stambolov " sok. No 36	
85	Svilengrad	Müstakil odalar		2 yıldız	4	6	Svilengrad şehri, "Gen. Skobelev " sok. No 68	
86	Svilengrad	Müstakil odalar		2 yıldız	4	4	Svilengrad şehri, "Rila" sok. No 4	
87	Svilengrad	Müstakil odalar		2 yıldız	4	7	Svilengrad şehri, "Gen. Skobelev " sok. No 68	
88	Svilengrad	Müstakil odalar		2 yıldız	8	13	Svilengrad şehri, "Alen Mak " sok. No 1	
89	Svilengrad	Aile oteli	Vera i sin	1 yıldız	6	6	Svilengrad şehri, "Rodopi " sok. No 2A	
90	Svilengrad	Aile oteli		1 yıldız	7	10	Svilengrad şehri, "Rodopi " sok. No 2	
91	Svilengrad	Aile oteli		2 yıldız	8	16	Svilengrad şehri, "S.Stambolov " sok. No 51	
92	Svilengrad	Aile oteli		2 yıldız	10	20	Kapitan Andreevo köyü, "Maritsa " sok. No 14	
93	Svilengrad	Aile oteli	Viktoriya	2 yıldız	11	18	Svilengrad şehri, "Rila " sok. No 4	
94	Svilengrad	Aile oteli	Royal	2 yıldız	11	11	Svilengrad şehri, "K.Marks " sok. No 18	
95	Svilengrad	Aile oteli	Tsentral	3 yıldız	10	10	Svilengrad şehri, "Bulgaria" bulv. No 89	
96	Svilengrad	Aile oteli	Pontos	3 yıldız	11	11	Svilengrad şehri, "Ivan Mangifov " sok. No 8	

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
97	Svilengrad	Aile oteli	George	3 yıldız	17	37	Svilengrad şehri, "Septemvriytsi " sok. No 2	
98	Svilengrad	Otel	Metropol Princess	1 yıldız	26	29	Svilengrad şehri, "14 mart " meydanı No 1	
99	Svilengrad	Otel	Galaxy	1 yıldız	39	63	Svilengrad şehri, "Odrin " sok. No 8	
100	Svilengrad	Otel	Svilena	1 yıldız	54	107	Svilengrad şehri, "Svilena " meydanı	
101	Topolovgrad	Ev	Jik – tak	1 yıldız		8	Knyajevo köyü	
102	Topolovgrad	Ev	Starata kışta	2 yıldız		7	Topolovgrad şehri, "Gümürçina " sok. No 3	+359 897659066
103	Topolovgrad	Ev		3 yıldız	9	21	Srem köyü ile Knyajevo köyü arası	+359 470 41348
104	Topolovgrad	Müstakil odalar	Oksen	1 yıldız	2	5	Topolovgrad şehri, "Osım " sok. No 8	+359 470 21 67
105	Topolovgrad	Müstakil odalar	Ray	2 yıldız	2	8	Topolovgrad şehri, "Yantra " sok. No 30	+359 470 52236
106	Topolovgrad	Aile oteli	İmperial	2 yıldız	9	14	Topolovgrad şehri, "Sergey Rumyantsev " sok. No 23	+359 470 4666
107	Topolovgrad	Aile oteli	Sakar	2 yıldız	12	27	Topolovgrad şehri - sayfiye bölgesi	
108	Topolovgrad	Aile oteli	Galina palace	3 yıldız	20	40	Srem köyü	+359 478 88221
109	Harmanli	Konukevi		1 yıldız	4	6	Harmanli belediyesi	
110	Harmanli	Müstakil odalar	Venetsiya	2 yıldız	5	5	Harmanli şehri, "Al. Konstantinov" sok. No 24	
111	Harmanli	Müstakil odalar	Spartak – Romyana Ruseva	1 yıldız		8	Harmanli şehri, "Benkovski" sok. No 76	
112	Harmanli	Motel	Gerganin izvor	1 yıldız				
11	Harmanli	Motel	Rayski kıt	1 yıldız	6	12	Harmanli	

No	Belediye	Türü	Tesisin adı	Verilen kategori	Oda sayısı	Yatak sayısı	Tesisin adresi	İrtibat telefonları
3							Belediyesi, "Hunkite " mevkii	
114	Harmanli	Motel	İzvora na belonogata	2 yıldız		39	İzvora na Belonogata" mevkii	
115	Harmanli	Aile oteli	Algera	1 yıldız		10	Harmanli şehri, "G.Jeçev" sok. No 9A	
116	Harmanli	Aile oteli	Ralitsa	1 yıldız	10	20	"Starite lozya" mevkii	
117	Harmanli	Otel	Prima	1 yıldız	15	30	Harmanli şehri, "Bulgaria" bulv. No 83	
118	Harmanli	Aile oteli	Tokluoğlu	1 yıldız	12	30	"Hebros" otel kompleksinin 8. katı, Harmanli şehri, "Vızrajane " meydanı No 7	
119	Harmanli	Aile oteli	Hebros	1 yıldız	15	30	"Hebros" otel kompleksinin 1. ve 2. katı, Harmanli şehri, "Vızrajane " meydanı No 7	
120	Harmanli	Aile oteli	Olimpiya	2 yıldız		20	Harmanli şehri, "Al. Stamboliyski" sok. No 114A	
121	Harmanli	Otel	Prints	2 yıldız		17	"Hebros" otel kompleksinin 4. ve 5. katı, Harmanli şehri, "Vızrajane " meydanı No 7	
122	Harmanli	Otel	Prikazkite		48	112	Harmanli şehri, Defileto mevkii	+359 373 85105; +359 88 8127985

Eklene listeye göre ildeki konaklama ve geceleme tesisleri sayısının istatistik verilerinin dört misli üstünde olmasına rağmen, yine sisteme kaydedilmemiş popüler oteller mevcut, hiçbir bilginin bulunmadığı belediyelerin de mevcut olması daha da garip bir husus.

Bazı bilgiler şöyle :

Lübmets Belediyesi

- "Maritsa" * otel, "Treti Mart " meydanı

- “Fantazy” ** aile oteli, J.Terpeşev sok. No 1
- "Dıbovets Villası"*, Dıbovets köyü, Lüvimets Belediyesi

Simeonovgrad Belediyesi

- “ Maritsa” ** aile oteli , merkez

Stambolovo Belediyesi

- „ Bakalnitsa Trakya “ Evi, Popovets köyü
- „ Gledka “ Otel, Gledka köyü
- „ Arda” Otel kompleksi, Dolno Çerkovişte köyü
- „ Mako “ aile oteli, Stambolovo köyü
- „ Nikodia “ konukevi, Tsareva polyana köyü
- Eko turizm turizm merkezi, Tinkovo köyü
- „Tepavitsata” konukevi, Rabovo köyü

Macarovo Belediyesi

“Doğu Rodoplar” Doğa koruma merkezi, merkez binasında sekiz kişilik konaklama kapasitesi ve 3 kilometre mesafede bulunan Macarovo şehrinde de sekiz daire kapasitesine sahiptir.

Otel tesisi yeniden yapılanmaktadır, yatak kapasitesinde belirli bir dağılıma söz konusu ve bu husus daha geniş bir turistik ürün sunumunu engellemektedir. Geçmişten beri mevcut otel kapasitesinin büyük kısmı özelleştirilmiş veya özel sektörden müteşebbislere kiralanmıştır. Yeni inşa edilmiş özel oteller, amortize edilmiş donanımı ve kötü koşullara sahip eski otellerle ciddi bir şekilde rekabet etmektedir. İş turizmi için çok iyi koşullar sunan birkaç özel kurulmuş otel kompleksleri mevcut. Merkezi otellerin alternatifi olarak en sıkı “aile” tipinde olan ufak özel oteller ortaya çıkmaktadır.

Belirtilen şehirlerdeki konaklama tesisleri aşağıdaki özelliklere sahiptir :

- ✓ Bu otellerde ağırlıklı olarak konaklama, kahvaltılı konaklama, otopark, dinlenme tesisleri vs sunulmaktadır / - 20% daha yüksek kategoriye sahip odan servisi, kasa, kuru temizleme ve yıkama, kuaför salonu, fitness merkez, sauna ; ofis hizmetleri gibi ek hizmetler sunulmaktadır.
- ✓ Çok iyi seviyede hizmet ve şartlar sunan orta ve nispeten yüksek kategoride oteller mevcut : Evropa Oteli ****/Haskovo /, Haskovo Oteli ****/Haskovo /, Diamond Plaza Oteli ***/Haskovo /, Retro Oteli ***/Haskovo/, Bulgaria Oteli *** /Mineralni bani/, Slavyani Oteli *** /Dimitrovgrad / vs.
- ✓ Artık konferans turizmi alanında tecrübe sahibi olmuş oteller var ;
- ✓ Otellerin büyük kısmı yabancıları ağırlamakta deneyim sahibidir ;
- ✓ Otelciler genel olarak tur operatörleri ve turizm acentelerinin sunduğu hizmetlerden faydalanmamaktadır
- ✓ Oteller reklam ve pazarlama konularında genel olarak aktif değiller.



Hatalara ve doğru olmayan bilgilere rağmen, istatistik dışında ildeki turizmin boyutları konusunda sonuçların dayandırılabilmesi başka veriler mevcut değildir. Kaydedilmiş kişilerin ortalama konaklama süresi oldukça kısadır. Haskovo – Harmanli – Svilengrad'ta 1 – 1,6 gün ile Mineralni bani'de, pazarların bulunduğu Dimitrovgrad'ta ve Lübimets'de 2 – 4 güne kadar farklılık arz etmektedir. Bu farklılık ildeki turizmi, bir lokasyonda kısa süreli konaklama ve en muhtemelen “turizm”den ziyade ağırlıklı “iş nedenleri” vesilesiyle yapılan “transit” turizmi olarak nitelendirmektedir. Mevcut veriler, ilde mütevazı boyutta turizmin geliştiğini gösteriyor. Haskovo, Svilengrad ve Dimitrovgrad sahip oldukları “transit” ve “pazar” turizmi potansiyelini nispeten değerlendiriyor. Kaydedilmiş konaklamaların büyük kısmı aslında iş insanlarına sunulmuş otelcilik hizmetleridir. İldeki Belediye idareleriyle yapılan anketlerin sonuçları turizm alanındaki sorunlu tabloyu teyit etmektedir :

- Yeteri kadar gelişmemiş turistik ürün
- Turizm alanında hizmet ve tedarik sunan şirketler açısından yeteri kadar gelişmemiş ağ
- Turistik hizmetler alanında yeteri kadar kalifiye olmamış eleman
- Turizm mekanlarının çoğuna kötü ulaşım erişim koşulları
- Doğa ve kültürel miras mekanlarının kötü durumu ve kısıtlı erişim

Bir tek barınma tesisleri sorunsuzdur. Haskovo ilinde nicelik açısından olduğu gibi, nitelik açısından da uygun konaklama kapasitesi mevcut. Son 5 yıla ait istatistikler ve değişimler, artırılmış barınma tesisleri sayısına rağmen yatak kapasitesinin ve ona bağlı olarak gerçekleşen konaklama sayısının azaldığını gösteriyor. Bulgaristan vatandaşlarından elde edilen konaklama gelirlerinin hızlı bir şekilde ve tüm konukların tedricen arttığı ise, işin iyi haberidir. Bulgaristan'da en büyük sayıdaki yabancı turist olan Romenler, coğrafik uzaklıktan dolayı henüz bölgenin hedef gurubu olmadığı için, bu eğilim artışa yönelik zor kontrol edilmektedir.

Haskovo Bölgesinde yabancı turistler gurubunun liderleri Yunanistan ile Türkiye'den gelen komşularımızdır. Bu turistlerin Bulgaristan'a duyduğu ilgi ağırlıklı olarak kumar oyunlarından kaynaklanmaktadır. Bu turistlerin kumarhanelerden çıkartılması ve turizm mekanlarına yönlendirilmesi ve bu şekilde bölgede geçirecekleri zamanın en az iki misli artırılması için sınırdan başlayarak çok aktif reklam kampanyalarının organize edilmesi gerekiyor. Bu konuda hissedilen eksikler turistik ürünlerde ve bu ürünlerin pazarlanmasındadır.

3.4. Yiyecek sunan mekanlar

İlin daha büyük yerleşim yerlerinde büyük bir toplu yiyecek mekanları çeşitliliği söz konusu : restoranlar, kafeler, kokteyl-barlar, pastaneler ve gece kulüpleri. Kategorisi yüksek olan mekanların daha fazla olduğu ve transit ve iş turizminin gelişmiş olduğu şehirlerde /Uluslar arası E80 yolu üzerinde – Haskovo, Harmanli, Dimitrovgrad ve Svilengrad/ mekan türlerinde daha büyük çeşitlilik olduğu gözlenmektedir.



İldeki kayıtlı yiyecek mekanlarının toplam sayısı Ekonomi ve Enerji Bakanlığı sicilinden alınmıştır ve genel olarak yukarıda anılan belediyeler ve Haskovo Belediyesine ilişkin veriler eksik.

Şehrin sahip olduğu son derece rahat ve büyük yürüyüş alanı değişik türlerdeki yiyecek mekanlarına kolay erişimi sağladığı için Haskovo'nun eki adı "100 meyhanenin şehri" şeklindeydi. 10 yıl öncesine kadar Haskovo kişi başına en çok yiyecek yeri olan şehirdi. Bu yerlerin onlarcası 24 saat çalışıyordu. Günümüzde barların çoğu Çarşamba gününden Cumartesi gününe kadar çalışıyor. Onlarca restoran geleneksel Bulgar mutfağı, üç restoran – İtalyan mutfağı ve iki restoran Çin mutfağı sunmaktadır. "Gurkova kışta" mimari anıt evinde bulunan bir de balık restoranı mevcut. En çekici ve hizmet seviyesi yüksek olan restoranlar aydınlanma çağından kalan evlerde bulunan "Groşı", "Alafrangite", "Hacieva kışta" vs gibi yerlerdir. Yiyecek sunan mekanlarda "mutfak" çeşitleri açısından zengin bir yelpaze sunuluyor olması ilgi çekicidir : yerel, ulusal, Yunan, Türk, Avrupa ve doğu, ve vejetaryen, diyetik vs yemekler.

4. Turizm alanında Yönetim ve örgütsel etkenler

4.1. Turizm sektöründe bölgesel düzeyde yönetim yapısı

Bulgaristan'da, turizm alanında yönetim ve denetimin gerçekleştirilmesiyle ilgili kamu ilişkilerini, turizmle ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde devlet ile belediyeler arasındaki etkileşimi ve bu faaliyetlerdeki sivil toplum kuruluşlarıyla gerçek kişilerin katılımını düzenleyen Turizm kanunu yürürlüktedir.

Bu Kanunun amacı :

- turizmin öncelikli öneme sahip sektör olarak gelişmesi için uygun koşullar oluşturmak ;
- turistik faaliyetlerin ifa edilmesi için eşit kriterler uygulamak ;
- turistik ürün tüketicilerine uygun koruma temin etmek ;
- turizmle ilgisi olan kişilerin hak ve yükümlülüklerini belirlemek ;
- (ek - RG, sayı 39 / 2004, 14.11.2004 tarihinden itibaren yürürlükte) turistik faaliyetlerin ve turistik ürünün kalitesinin denetimini düzenlemektir.

İl sınırları içerisinde devletin turizm alanındaki politikasını İl Valisi ifa etmektedir ve bu amaç doğrultusunda turizm dernekleriyle birlikte turizmin gelişmesine dair strateji ve programların geliştirilmesini organize etmektedir ve onların ifasını koordine etmektedir ; ilin belediye başkanları ve bölgedeki diğer valilerle birlikte Turizmin gelişmesine dair Ulusal programın bölgede gerçekleştirilmesini koordine etmektedir.

Yerel düzeyde Belediye meclisi tarafından ilgili belediye sınırları içerisinde ulusal stratejinin önceliklerine uygun olarak ve mahalli turistik kaynaklar ve ihtiyaçlar uyarınca turizmin gelişmesine dair

program kabul edilir. Turizmi geliştiren her bir belediye sınırları içerisinde belediye başkanı veya turizm derneğinin önerisi üzerine turizm konularına dair danışma kurulu oluşturulur.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nde sivil toplum kuruluşu olarak tescilli turizm dernekleri kurulabilir.

Kültürel anıtların yönetimi hususunda, kültürel anıtların araştırılması, incelenmesi ve korunması ile müze faaliyetlerine dair idare ve izleme uygulayan birim Kültür Bakanlığı'dır, bu faaliyetleri düzenleyen Kanun ise Kültürel anıtlar ve müzeler Kanunu'dur. Kültür Bakanlığı faaliyetlerini kendi organları, yerel yönetim organları, belediyelerdeki icra erki organları ve sair devlet ve belediye organları aracılığıyla ifa etmektedir. Belediye meclisleri, belediye başkanları ile ilçe başkanları ve muhtarlar kültürel anıtların araştırılması, incelenmesi, korunması ve duyurulmasına ilişkin idare ve izlemeyi mahalli düzeyde belediye idaresindeki özel birimler ve devlet müzeleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Tüzel ve gerçek kişiler müze koleksiyonları ve sanat eserleri koleksiyonu, bilimsel ve sanatsal değeri olan nesneler sergileri oluşturabilir. Tüzel ve gerçek kişilere ait taşınır kültürel anıtlar sahipleri tarafından beyan edilir ve en yakındaki bölge müzesi veya özel ulusal müze tarafından tescil edilir.

4.2. Turizm alanında çalışan şirket ve kuruluşlar

Haskovo ilinde, bölgedeki turizmin gelişmesi konusunda çalışan bir dizi şirket ve kuruluş mevcut. Bazı öncü tur operatörleri ve turistik şirketleri aşağıdaki gibidir :

İldeki başlıca tur operatörleri

İlde mukim lisanslı tur operatörleri ve turizm acenteleri aşağıdaki gibidir :

Tur operatörleri : “Snejanka” – Haskovo, ET “Flaş – Adriana Angelova”, “Zora 2001” – Haskovo, “Pantaley” OOD – Haskovo, “Zornitsa-tur” EOOD – Dimitrovgrad ; Evrotur travel – Mariya Georgieva, Aidatur – AD, ET Panayot Panayotov, Turizm acenteleri : ET “Mini-İliyana Petrova” – Haskovo, Ay Ti Es /ITS/ - Svilengrad ;

Tur operatörleri ve turizm acenteleri ağırlıklı olarak yurt dışında ve Bulgaristan'ın daha meşhur tatil beldelerinde gezi ve tatil hizmetleri sunmaktadır. Haskovo ili yerel turizm şirketleri tarafından turizm istikameti olarak henüz yeteri kadar aktif bir şekilde sunulmamaktadır. Aynı zamanda bölgeye yurt içinden ve yurt dışından değişik yollardan, organize olmayan turistler hafta sonu turizmine olduğu gibi, daha uzun süreli ziyarete de gelmektedir. Bölgeyi iş ve dinlenme nedeniyle ziyaret eden turistlerin sayısında artış gözlenmektedir.

Haskovo ilinde birkaç adet turizm şirketi mevcut, bunların bir kısmı turizm alanında oldukça aktif çalışmaktadır :

Dimitrovgrad şehri

- "Hebros" Turizm şirketi, "Lüben Karavelov " sok. № 37, GSM: 0896 / 68-85-26, GSM: 0896 / 68-85-27; Dimitrovgrad şehrindeki "Gabera" turizm yatakhanelerini çalıştırmaktadır

Topolovgrad şehri

- "Vişegrad " turizm şirketi, "Midiya" sok. № 1, GSM: 0888 / 82-55-75

Haskovo şehri

- "BTS-Aida 2002" turizm şirketi, "Bulgaria" bulv. № 152, oda 206
- "Aida" turizm şirketi, "Sredna gora " sok. № 2, "Spartak " spor salonu, kat 3, ofis № 9, PK 89, GSM: 0898 / 51-98-15, GSM: 0882 / 96-63-77, GSM: 0895 / 65-82-84, çalıştırdığı tesisler :
 - "Aida" dağ evi
 - "Knijovnik " dağ evi
 - Haskovo şehri yakınındaki "Kenana" turistik yatakhane
- "İvan Topalov " dağcılık kulübü, "Sredna gora " sok. № 2

4.3. Turizm alanında eğitim

Tahsil derecesine göre ilde %17 üniversite mezunu, %42 lise mezunu, %25 ortaokul mezunu, %9 anaokul mezunu, %4 ilkokulu terk, %3 de okula hiç gitmemiş vatandaş yaşamaktadır.

İlde üniversite yok ve bir tek Haskovo'da bulunan Ulusal ve Dünya Ekonomisi Üniversitesi'nin açık öğretim bölge merkezi ile Stara Zagora Trakya Üniversitesi'nin şubesi var.

Turizm alanındaki bilgi ve yetenekler Haskovo'daki "Aleksandar Paskalev" trizm meslek lisesinde, aşağıdaki bölümlerde edinilmektedir :

- Yiyecek ve eğlence mekanlarında üretim ve hizmet
- Otelcilik organizasyonu
- Catering

Svilengrad "Hristo Botev" ziraat ve ekonomi meslek lisesinde "Turizm sektöründe animatör" bölümü var. Mezun olanlar Otel Müdürü, Pansiyon müdürü, Motel müdürü, Konukevi müdürü, Kamp yeri yöneticisi, Otelde bölüm yöneticisi, otelde idareci, yiyecek yeri yöneticisi, restoran yöneticisi, snack bar yöneticisi, başahçı, ticari salon yöneticisi, salon yöneticisi, pastane yöneticisi, cafe yöneticisi, restoran işleticisi, lokanta işleticisi, turizmde animatör görevlerinde çalışabilir.

Diğer açıdan Haskovo ile Dimitrovgrad'ta bulunan yabancı dil eğitimi ağırlıklı liseler gençlere yeter derecede mesleki hazırlık ve yönlendirme sağlamıyor. Bir tek "Asen Zlatarov" Yabancı Dil Eğitimi Lisesi ile Gençlik merkezine bağlı ilgi kulüpleri bilgi ve beceri geliştiriyor, ancak onlar daha çok genç insanların turizme tüketici olarak aktif yaklaşımına yöneliktir. Haskovo Yabancı Dil Eğitimi Lisesi ile Doğa-Matematik Lisesi ve Dimitrovgrad'taki aynı iki okul mezunlarının bir kısmı mesleki tahsilleri olmasa da, edindikleri dil becerilerini uygulayabilecekleri turizm alanında çalışmaktadır.

Turizm alanında ilave uzmanlar SD "KOMP – Dobrev i sıdrujie" Mesleki Eğitim Merkezinde ve "Haskovo - Bölgesel bilim-teknoloji birlikleri örgütü" Derneğinde eğitim almaktadır, ancak son 3 yılda ile bu tür ihtisaslar sunulmamıştır.

Yiyecek yerlerinde ve içecek mekanlarında (restoranlar, barlar, hızlı kahvaltı yerleri ve cafeler) çalışan uzmanların %70'i bu liselerden mezundur, geri kalan mezunlar ise Mesleki Eğitim Merkezi'ne bağlı mesleki kurslarda eğitim almıştır.

Ancak otelcilikte kalifiye personel yetersizliği sözkonusu, zira Varna, Burgaz ve Sofya'da turizm eğitimi alan yerli gençler en sık olarak eğitim gördükleri Üniversitelerin bulunduğu şehirlerde çalışmaya kalmaktadır. Bölgede aktif ve sürekli turist akımı olmadığından dolayı otellerdeki ücretler son derece düşük ve ilde istihdam edilen personelin %30'dan fazlası gerekli turizm tahsiline sahip değil, il merkezinin etrafındaki belediyelerde ise hatta %50'den fazlası herhangi bir iktisadi tahsile bile sahip değil. Buna rağmen, daha küçük yerleşim yerlerinde sunulan hizmet büyük şehirlerde sunulan hizmete kıyasla daha iyidir, zira eğitim derecesinin var olması iyi hizmet göstergesi değildir, bir tek işin daha kaliteli idaresi ve raporlanmasının göstergesidir. Buna karşın, turizmde çalışıp eğitim derecesine sahip olmayan kişiler, genelde mekan sahiplerinin yakın çevresinden kişilerdir, daha büyük maddi çıkarlara sahip kişilerdir ve ziyaretçi turistlerin azami ölçüde tatmin olmaları ve tekrar dönmeleri için gayret göstermektedirler.

4.4. Turizm alanında bölgesel politika

Avrupa yeni programlama dönemine girme arifesinde olduğu için Haskovo ilinin ve kapsadığı ilçelerin gelişmesini ilgilendiren ve 2013 sonrasındaki dönemi de kapsayan stratejik belgelerin analizinin yapılması gerekir.

2014 – 2020 yılları arasındaki döneme dair Haskovo ilinin gelişmesine ilişkin strateji geliştirilmiş bulunmaktadır, ancak belediyelerin büyük kısmında gelişmeye dair belediye planları yeni yeni geliştirilmeye başlanacak. Bu stratejik belgeler yerel düzeyde belirlenen amaç ve öncelikler hakkında genel bir bilgi vermektedir ve bu belgelerden turizm sektörünün bölgenin gelişmesindeki yeri hakkında bilgi edinilebilir.

İlde 2007 – 2013 yılları arasındaki dönemde yürürlükte olan stratejik belgeler bakımından bazı

belediyeler turizmin gelişmesine dair strateji ve programlar geliştirerek sektörel politikalarında turizmi de dahil etmişlerdir. Svilengrad, Topolovgrad ve Stambolovo Belediyeleri bu tür belediyelerdir. Topolovgrad Belediyesinde 2009 – 2013 yılları arasındaki döneme ilişkin turizmin gelişmesine dair program geliştirilmiştir. Bu programda stratejik hedefler ayrı turizm çeşitlerinin geliştirilmesiyle ilgilidir – kültürel turizm, çevre turizmi ve köy turizmi, spor turizmi, macera turizmi ve avcılık turizmi. Stambolovo Belediyesinde, 2005-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan turizmin gelişmesine dair stratejide mekanlara yönelik öncelik ve somut tedbirler ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. Stambolovo belediyesi'nin stratejisinde belirlenen öncelikler turizm altyapısının kurulması ve bakımı ; yeşil alanların korunması, bakımı ve geliştirilmesi ; turist bilgilendirme merkezlerinin oluşturulması ; turistik mekanların yurt içinde ve yurt dışında reklamıdır.

Svilengrad Belediyesi de 2011-2016 yılları arasındaki dönemi kapsayan turizmin gelişmesine dair stratejiye sahiptir. Stratejiye ek olarak, Turizmin gelişmesine dair stratejinin hedeflerinin ifa edilmesine yol açacak belediyenin yıllık hedeflerini gösteren yıllık program da geliştirilmiştir.

Programın 2013 yılına ilişkin hedeflerinden bazıları aşağıdaki gibidir :

- Mevcut atraksiyonların ve ürünlerin toplu, kompleks turistik ürün halinde birleştirilmesi.
- Ürünün popüler hale getirilmesi ve turizm pazarına yerleşmesi amacıyla istikametinin etkin pazarlama politikası.
- Şehirdeki organize grup ve bireysel turist sayısının ve konaklama sürelerinin artırılması.
- İmtiyaz sözleşmelerinin imzalanması aracılığıyla turistik mekanların uzun vadeli işletimine ilişkin kamu – özel sektör ortaklığının geliştirilmesi.

Bölgenin gelecekteki gelişmesine yönelik hedefler Haskovo ilinin 2014 – 2020 yılları arasındaki döneme ilişkin kalkınma stratejisinde görülebilir. Bu stratejide spesifik hedef 3 : „Geleneksel sanayi faaliyetleri ve ekonomik kalkınmaya dair yerel kaynakların kullanımının teşvik edilmesi“ şeklindedir. Buna bağlı olarak 1.2. Önceliği mevcut : „Sürdürülebilir tarım ve turizmin geliştirilmesi “. Spesifik hedef 1.2.2. „Kültürel ve tarihi mirasa dayalı sürdürülebilir turizmin teşvik edilmesi “.

Stratejide, il sınırları içerisinde aşağıda belirtilen alternatif turizm türlerinin gelişmesi gerekliliği belirtilmiştir :

- ❖ **Tarihi turizm** – Aleksandrovo köyü yakınında Trak lahiti ; Mezek köyünde Trak lahiti ve Bizans kalesi vs.
- ❖ **Eko turizmi** – büyük bio çeşitlilik ve nadir türler mevcudiyeti
- ❖ **Balenoloji turizmi** – Mineralni bani köyü sınırları içerisindeki kaynaklar bu turizmin gelişmesine yol açmaktadır
- ❖ **Köy turizmi** – özellikle kültürel geleneklerin muhafaza edildiği ve bio tarımın gelişmesine dair potansiyelin var olduğu Rodoplar ve Sakar dağında geliştirilmeye

müsait.

- ❖ **Macera ve extrem turizm** – Rodop dağlarının yokuşlarında, Meriç nehri ve İvaylovgrad barajında geliştirilmeye müsait
- ❖ **Şarap turizmi** – geliştirilmesine uygun şartlar Lübimets, İvaylovgrad, Svilengrad, Harmanli, Stambolovo belediyelerinde mevcut.
- ❖ **Balıkçılık turizmi** – doğa zenginlikleriyle birlikte bu turizm türü Meriç, Arda, Tunca nehirleri ile İvaylovgrad barajı ve çok sayıdaki mikro barajlarda ve daha küçük derelerde geliştirilmeye müsait.

Stratejide ayrıca il sınırları içerisinde bulunan gayri menkul, menkul ve maddi olmayan kültürel değerlerin korunması, sayısallaştırılması, sosyalleştirilmesi, sergilenmesi ve popüler hale getirilmesi ; kültürel ve doğal mirasa ve etrafındaki bölgeye erişim altyapısının (özürlülere ilişkin altyapı da dahil olmak üzere) kurulması ve onarılmasına ilişkin faaliyetlerin, koruma alanlarının belirlenmesi, kullanma rejimlerinin tespit edilmesi, yönetim ve işletme yönetmeliklerinin oluşturulması ; şehir ortamındaki mimari mirasa ait kültürel değerlerin restorasyonu ve konservasyonuna ilişkin faaliyetlerin de gerekli olduğu belirtilmektedir.

Turizm alanındaki stratejik belgelerin analizinde, planlanan hedef ve tedbirlerin ne derecede yerine getirildiğinin tespit edilmesi için gerçekleştirilmiş projelerin de gözden geçirilmesi şarttır. Maalesef, belediyelerin büyük kısmında raporlama sistemi ve hedeflerin yerine getirilmesi derecesinin ölçülmesine dair göstergelerin geliştirilmiş olmamasından dolayı, elde edilen başarı derecesinin hedeflenen başarıya nazaran nicelik oranının ölçülmesine müsaade edecek bilgiler mevcut değildir.

5. İlde turizm altyapısı ve güzergahlar



Son yıllarda yerel yönetimler, kurumlar ve iş dünyası tarafından bölgenin kültürel ve doğa mirasının bir kısmı olan bir dizi mekanın araştırılması, restorasyonu ve sosyalleştirilmesine yönelik gayretler sarfedildi. Ziyaretçi ve bilgilendirme merkezleri, park yerleri ve yollar ve en popüler ve en çok ziyaret edilen yerlere giden patikalar oluşturuldu. İlin ve belediyelerin katıldığı bir dizi proje kapsamında Armira villası, “Lütitsa” kalesi, “Afrodit su perileri tapınağı”, Mezek köyü

Ortaçağ kalesi vs gibi arkeolojik, mimari ve dini mekanların araştırılması, restorasyonu ve sosyalleştirilmesi yapıldı. Ancak maalesef, erişimi zor veya terk edilmiş yerleşim yerlerinde bulunan mekanların büyük kısmında karayolu ağının durumu kötü, örneğin bazı etkinliklerin organize edildiği periyotlar ise turistlerin seyahati ve erişimiyle ilgili gerçek sorunlarla alakalıdır. Keza sosyalleştirilmiş olan ancak projelerin sona ermesinden sonra terkedilen ve hatta korunmayan Dolno Çerkovişte köyündeki Traklara ait tapınak kompleksine ve Dolni Glavanak köyü yakınındaki “Kormleh” megalit anıtına giden turistik altyapıları bariz örneklerdir.

5.1.Haskovo iline bağlı ayrı belediyelerinde turistik altyapı

Belediyeler bazında teknik altyapının durumu aşağıdaki gibidir :

Dimitrovgrad Belediyesi

Tüm kültürel-tarihi ve doğal mekanlar işaretlidir ve Bulgarca ile İngilizce yazılmış bilgilendirme levhalarına sahiptir, Kasnakovo'daki “İzvora na nimfite” /Su perileri kaynağı/ de ise Yunanca yazılmış bilgilendirme malzemeleri de sunulmaktadır.

2011 yılında hazırlanmış güzergahı tapınak yanından geçen bisiklet yolu araştırma ve yapım projesi tarih ve arkeoloji uzmanları tarafından ulusal öneme sahip kültür anıtları arazilerine müdahale şartlarına uygun olmayan önerilerden dolayı durdurulmuştur.

“Asenova krepost”, Klokotnitsa köyü – “İzvorit na nimfite”, Kasnakovo köyü – “Sveta Bogoroditsa” manastırı, Döbriç köyü – Krum köyü – “Sveti İliya” kilisesi, Yabılkovo köyü – “Sveti 40 mıçenitsi” kilisesi, Stalevo köyü – “Sveta Troitsa” kilisesi, Gorski izvor köyü güzergahında yapılmış eko patika mevcut. Mezkur eko patika “Beli Lom” doğa koruma alanı sınırları içerisinde bulunmaktadır.

İvaylovgrad Belediyesi

Mekanların nerdeyse tamamında işaretler ve bilgilendirme levhaları var, ancak sadece Bulgarca yazılmıştır. Ayrıca, karayolu altyapısı o kadar kötü ki mekanların çoğuna erişim çok zor. İvaylovgrad Turistik bilgilendirme merkezinde ziyaretçilere hazır güzergahlar ve turistik paketler sunulmaktadır, velev ki turistlerin büyük kısmı merkeze hiç varmamaktadır ve direkt olarak Armira Villasını ziyaret etmektedir. Burada satılan belediye haritasında bölgedeki geri kalan atraksiyonlar hakkında bilgiler de bulunmaktadır. Turistleri bölgedeki tüm imkanlar hakkında yönlendirecek ücretsiz bilgilendirme malzemeleri mevcut değil.

Lübmets Belediyesi

Gluhite kamını /Sağır taşlar/ mekanında işaretleme ve bilgilendirme levhaları var, ancak sadece Bulgarca yazılmış ve ağırlıklı olarak doğa zenginlikleri hakkında bilgi vermektedir. Kültürel-tarihi



atraksiyon hakkındaki bilgi son derece yetersizdir. Ziyaretçilerin mekanın yönü konusunda yönlendirilebilmesi çok zor, zira yol üzerinde yanıltıcı işaretler var. Mekana erişim ancak arazi araçlarına müsaittir, mekanda ise izleme ve hareket etme imkanlarına dair hiçbir talimat mevcut değil.

Macarovo Belediyesi

Mekanların nerdeyse tamamında işaretleme ve bilgilendirme levhaları var, ancak Dolni Glavanak köyündeki “Kromleh” dışında levhalar sadece Bulgarca yazılmış. Mekanların çoğu iyi derecede sosyalleştirilmiş, ancak atraksiyonlarda ve civarlarında rehber ve ayrıntılı levha olmaması bu atraksiyonları turistler açısından keşfedilemez ve/veya anlaşılamaz yapmaktadır. Bundan dolayı belediyeyi ziyaret edenler ağırlıklı olarak eko turizm uyguluyor.

Eko ve kültürel turizm için geliştirilmiş 7 adet güzergah mevcut:

- Macarovo – Patronka korumalı mevkii – kuzeydoğu/doğu yönünde – şehir merkezinden Doğa koruma merkezine kadar 2 km asfalt yolu + 15 dakika orman patikası üzerinden yaya /işaretli kısım /. Turistik mekan – “Patronka” korumalı mevkii.
- Macarovo – Momina skala tepesi – batı yönünde – şehir merkezinden 1 km asfalt yolu +0,5 km asfaltsız yol +1,30 saat orman patikası üzerinden yaya /işaretli kısım/. Turistik mekan – “Momina skala” korumalı mevkii.
- Macarovo – Hisarya mevkii – güneydoğu/doğu yönünde – şehir merkezinden Senoklas yönünde işarete kadar 9 km asfalt yolu + 6 km asfaltsız yol, asfaltın sol tarafında kısmi makadam kaplamalı +20 dakika orman patikası üzerinden yaya /işaretli kısım/. Turistik mekan – Traklara ait kutsal kompleks, tapınak ve kaya nişleri, Traklara ait ve ortaçağ kalesi, “Sv.Sv. Kiril i Metodiy” kilisesi dahil.
- Macarovo – Okopa mevkii – batı yönünde – şehir merkezinden 1 km asfalt yolu + 0,5 km asfaltsız yol +1,30 saat orman patikası üzerinden yaya +20 dakika asfaltsız yoldan yaya /işaretli kısım/. Turistik mekan – Traklara ait kutsal mezar kompleksi ve tapınak, 2 adet kubbeli lahit, tapınak ve kaya nişleri, ortaçağ kalesi de dahil.
- Gorno pole – Furnacika mevkii – Sivri dikme mevkii – kuzeydoğu/doğu yönünde – kavşaktan köyün girişine kadar 1 km asfalt yolu +1,5 km asfaltsız yol sola +40 dakika orman patikasından yaya /işaretli kısım/. Turistik mekan – Traklara ait kutsal mezar kompleksi, kaya kabartması, kaya mezarı ve tapınak da dahil.
- Dolni Glavanak – Romalılar yolu – doğu/güneydoğu yönünde – Borislavtsi kavşağından 0,4 km asfalt yolu /işaretli kısım/. Turistik mekan – Romalılar yolu.
- Dolni Glavanak – Bunar altı mevkii – batı/güneybatı yönünde – köy merkezinden Haskovo istikametinde işarete kadar 1 km asfalt yolu +0,5 km asfaltsız yol, yolun sol tarafında +10 dakika orman patikasından yaya /işaretli kısım/. Turistik mekan – Traklara ait

“Kromleh” megalit kutsal tesisi.

Mineralni bani Belediyesi

Phare – Bulgaristan-Yunanistan sınırötesi bölgesinde kültürel, turistik ve insan kaynaklarının teşvik edilmesi programı kapsamında “Sv. Duh” kalesi turistik ziyaretlere uygun hale getirilmiştir. Maalesef özürülü vatandaşlar anıta ulaşmakta bazı zorluklarla karşılaşabilir. Halihazırda ziyaretçilerin mekanı daha iyi tanımaları için Bulgarca ve İngilizce yazılmış bir bilgilendirme levhası mevcut, ancak yol üzerindeki yönlendirme levhaları yanıltıcıdır. Şu anda kalenin bakımından sorumlu olacak ve turistleri karşılayacak memur belediye tarafından tayin edilmiştir. Bu memur bir rehber değildir ancak çok iyi hizmet sunmaktadır. Geri kalan turistik mekanlarda bir tek Bulgarca yazılmış yönlendirme levhaları mevcut.

Svilengrad Belediyesi

Tüm atraksiyonlar belirli oranda araştırılmış, sosyalleştirilmiş ve altyapısı kurulmuş asfalt yoluna yakındır, çardak, dinlenme yerleri ve çöp kovalarıyla donanımlıdır. Çoğunda bilgilendirme levhaları mevcut. Bir tek öncüsüz varılamayacak olan Matoçina ve Mihaliç köylerindeki kaya kiliseleri hariç. Bukelon kalesi de sosyalleştirilmiştir, ancak yer hakkındaki bilgi ve yeri tanıttak animatör eksikliğinden dolayı atraksiyon niteliğini taşımamaktadır.

2013 yılında “2007-2013 Bölgesel kalkınma” operasyonel programı kapsamında, Traklarla ait kubbe şeklindeki lahit ve Mezek köyündeki ortaçağ kalesinin atraksiyon haline getirilmesine ilişkin 3 142 267 değerinde proje tamamlandı. Lahitte bulunan nesnelerin holograf görselleri sergilenmektedir – ağırlıklı olarak altın ve tunç takılar. Kubbesinde ve mihrabında Traklara ait ritüellerle ilgili tematik köşe yapılmıştır. Lahite giden yolun bir kısmı “Street art” sanatı ve bilgilendirme levhaları aracılığıyla Trakların geleneklerini ve yaşam tarzlarını göstermektedir. Muhafızlar odasının ve silah odasının dekorları kaleye işlenmiştir, civarında ise çadırı, otağlı, askeri mühimmatlı ve otantik kostümlü mankenlerle askeri kamp kurulmuştur. Önümüzdeki yıllarda kalede turistlerin de katılabileceği ortaçağ atraksiyonlarının da sergilenmesi beklenmektedir. Ziyaretçiler yay ve arbaletle ok atabilecek, resimli bulmaca dizebilecek veya 50 santimetrelik figürlerle satranç oynayabilecek, kement atabilecek, çar ve şövalye kostümünde resim çekebilecek. Çok sayıdaki oyun türleri sırasında 4 metrelik ocak yanında kütüklere oturarak dinlenebilecek. Yol rehabilitasyonu yapılmaktadır ancak henüz sona ermemiştir, Yunanistan sınır kapısından köye gelen yol üzerinden 7 km ise bisiklet erişime uygun olacak şekilde uyarlanacaktır. 2006 yılının yazında köyün merkezinden Şeynovets tepesine kadar bir eko patika işaretlenmiştir. Uzunluğu yaklaşık 7 km’dir /tek yönde/.

Simeonovgrad Belediyesi



Programme co-funded by the
EUROPEAN UNION

Belediye sınırları içerisinde aktif turistik atraksiyonlar ve ürünler mevcut değildir.

Stambolovo Belediyesi

Atraksiyonların neredeyse tamamı altyapısı, çardakları, çöp kutuları kurulmuş asfalt yoluna yakındır. Çoğunda bilgilendirme levhaları mevcuttur. Ancak yapıldıkları muhtelif projeler onaylı değildir ve hatta kurulan otoparklardan bir tanesine giden yol da yok. Mekanları tanıtacak ve koruyacak yetkili kişilerin mevcut olmaması ziyaretçilere yıkma serbestliğini sağlamaktadır ve altyapının bir kısmı yapımından kısa süre sonra artık yok edilmiş durumdadır.

Harmanli Belediyesi

Ovçarovo köyündeki menhir dışında geri kalan tüm mekanlar zor erişilir ve sosyalleştirilmemiş haldedir.

Haskovo Belediyesi

Belediye kapsamında araştırılan ve restore edilen tüm mekanların bakımı iyi derecede sağlanmaktadır, erişimleri kolaydır ve kurulmuş turistik altyapıya sahiptir. "Güzel Bulgaristan" kapsamında ve Japonya hükümeti tarafından tahsis edilen kaynaklar haricinde Belediyeye Kültürel mirasın yenilenmesine ilişkin AB Katılım öncesi veya Operasyonel programları kapsamında kaynak tahsis edilmemiştir. Bundan dolayı mekanlar bir tek bağışlar ve belediye kaynaklarıyla kurulmuştur ve bakımları aynı şekilde sağlanmaktadır. Çoğunda 24 saatlik koruma ve rehber mevcut. Haftada yedi gün çalışıyorlar.

2004 yılında Haskovo Valiliği PUDOOS /Çevreyi koruma faaliyetlerinin yönetimi işletmesi/ tarafından finanse edilen 40 590 değerinde bir proje gerçekleştirdi. Bu proje kapsamında 25 km uzunluğu olan "Kenana" parkından – Klokotnitsa köyü yakınındaki Asenova krepost – Mineralni bani köyü – Aida tepesi güzergahı oluşturuldu, ancak bu güzergah altyapı olarak artık mevcut değil, geriye kalan levha ise yanlış bilgi vermektedir.

Topolovgrad Belediyesi

Trak hükümdarına ait konut – "Tatar maşa" mevkii – Knyajevo köyü ve Bılgarska Polyana köyündeki cenaze etrafındaki megalit çember arkeolojik araştırmalar aşamasında ve zor erişilir haldedir. Hlyabovo köyü yakınında turistik istikamet olarak geliştirilen dolmenler bulunmaktadır : "Naçovi çairi "; "Byalata reka "; "Evcika "; "Gaydarova peştera ", ve Bılgarska Polyana köyü yakınındaki "Slavova koriya " dolmeni.



5.2. İldeki turistik bilgilendirme merkezleri

Haskovo ilinde 8 adet turistik bilgilendirme merkezi mevcut, ancak bunlardan sadece 3 tanesi çalışmaktadır – Haskovo ve İvaylovgrad şehirlerinde belediye finansmanı ile kurulmuştur, “Doğu Rodoplar” Doğa koruma merkezi ise – 1996 yılında Bulgaristan kuşları koruma derneği tarafından Bulgar-İsviçre bio çeşitliliği koruma programı kapsamında kurulmuştur.

İldeki çalışan turistik bilgilendirme merkezleri :

- İvaylovgrad – “İvaylovgrad” turizm derneği - İvaylovgrad şehri 6570, "Orfey" sok. № 1, telefon/faks: 03661 / 60-39, telefon: 03661 / 60-26, mesai saatleri : 8,00'den 17,30'a kadar ;
- Macarovo – “Doğu Rodoplar” Doğa Koruma Merkezi – Macarovo şehri 6480, “Doğu Rodoplar” Doğa Koruma Merkezi, GSM: 0887/38-91-21, GSM: 0887/94-16-98;
- Haskovo - turistik bilgilendirme merkezi – Haskovo 6300, "Rakovski " bulv. № 1 A, telefon /faks: 038 / 66-64-44, mesai saatleri : 8,00'den 21,00'e kadar, 2003 yılındaki açılışından itibaren bir gün bile kapanmamış (Bogoroditsa anıtı ve Uzuncovo kilisesi gibi).

5.3. Avrupa projeleri tarafından finanse edilmemiş kullanılmamış turistik kaynaklar

Haskovo ilinde kurulmuş olup, günümüzde çalışmayan ve amaca uygun şekilde kullanılmayan 5 adet turistik bilgilendirme merkezi mevcut. Bunlar aşağıdaki gibidir :

1. Dimitrovgrad Turistik Bilgilendirme Merkezi (TBM)

AB tarafından 2009 yılında finanse edilen proje aracılığıyla mekan araştırılmış ve sosyalleştirilmiştir. Dinlenme yerleri ile zaman zaman ve ağırlıklı olarak bayramlarda çalışan TBM'den ibarettir. Çalıştığı zamanlarda köyden bir kadın açar ve ilginç bir sohbet, bilgilendirme malzemeleri ve turistlerin satın alabileceği süvenirler sunar. TBM'de villanın ve kaynakların maketi görülebilir. Bu yaz döneminde (2013) belediyenin projesi kapsamında 29 yaşı altında bir memur 6 ay süreyle hizmet vermek üzere istihdam edildi, ancak gelişigüzel ziyaretlerimizde bu kişiyi bulmaya yönelik tüm girişimlerimiz şimdiye kadar akim kaldı.

2. Dolni Glavanak köyü TBM

TBM önünde 20 üzerinde aracın sığabileceği otopark mevcut, Kromleh'e ise çakıl taşıyla kaplı ve yerel nüfusun gönüllü emekleriyle ve arkeologlar tarafından temin edilen asgari seviyedeki kaynaklarla kurulan ahşap dayanaklardan ibaret eko patika üzerinden varılmaktadır. Kromleh'in hemen yanında ahşaptan dinlenme çardağı yapılmıştır (artık hafiften yıkılmış durumda). Buna karşın, Avrupa kaynaklarıyla kurulmuş olan ve üç dilde yazılmış fevkalade bilgilendirme levhalarının ve güzergahların bulunduğu TBM en az 6 yıldan beri çalışmıyor.



3. Dolno Çerkovişte köyü TBM

Proje kapsamında kurulan yapı biyolojik çeşitlilik ve kültürel-tarihi miras konulu interaktif sergi tanıtımını yapması gerekir.

4. Mezek köyü TBM

Phare – Bulgaristan Yunanistan sınır ötesi işbirliği programı kapsamında 289 289 avro değerindeki proje ile finanse edilmiştir.

5. Mineralni bani köyü TBM

Haskovo Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Phare – Bulgaristan-Yunanistan sınır ötesi bölgesinde kültürel, turistik ve insan kaynaklarının teşvik edilmesi programı kapsamında kurulmuştur, projenin sona ermesinden bir yıl sonra merkez çalışmıyor.

5.4. Turistik kaynaklar ve potansiyeller

Haskovo, Bulgaristan'ın en aktif “kapılarından” birisi olan Svilengrad ile işaretlenmiş 4 ve 9 nolu Pan Avrupa Ulaştırma Koridorlarının hattı üzerinde bulunmaktadır. Bu olgu ilin turistik gelişiminin türünü de belirlemektedir. En sık rastlanan hallerde Haskovo transit otoyol akımlarının “kısa durağı” niteliğindedir, son zamanlarda ise Karadeniz turistik ürünlerinin zenginleştirilmesi istikameti haline gelmiştir.

Haskovo turizm koşullarını ve kaynaklarını muhafaza etmiş ve tedricen geliştirmektedir :

- Elverişli fiziki-coğrafik özellikler – yumuşak iklim, güzel ve ekolojik açıdan temiz doğa
- zengin bitki ve hayvan dünyası, fevkalade bioçeşitlilik, çok sayıda doğa mekanlarının varlığı ;
- antik çağlardan ve ortaçağdan mimari-tarihi anıtlar, arkeolojik değerler, Aydınlanma çağından anıtlar /manastırlar, eski evler ve kiliseler/, tarihi yerler vs içeren ilginç kültürel-tarihi miras ;
- Büyük şehirlerde iyi gelişmiş konaklama yerleri ağı ve nispeten iyi durumda altyapı ;
- Ayrı belediyelerde zengin kültürel takvim mevcudiyeti ;
- Turizm sektöründe güçlenen girişimcilik : geleneksel zanaatların canlandırılması, yeni müze sergilerinin açılması, turistik mekanlara erişimin iyileştirilmesi, turizm alanında bir dizi projenin geliştirilmesi ve turistik bilgilendirme merkezlerinin açılması, bölgenin turistik istikamet olarak reklamının genişletilmesi.



Yüksek önem derecesi

Çok yüksek önem derecesi

Haskovo ilinin doğal zenginlikleri

Doğu Rodoplar, zengin bitki dünyasıyla dikkat çeken emsalsiz bir alandır. Kuvvetli Akdeniz etkisi, dağ jeolojik geçmişi ve yerel yaşam tarzının ve kültürün özellikleri muhtelif habitatların oluşması ve muhafaza edilmesine yardımcı olmuştur, bu ise son derece büyük biyolojik çeşitliliğe yol açmıştır.

Bölgede 6 449,5 hektarlık alana yayılan toplam 46 korumalı alan mevcut, bunların arasında 1 adet doğal koruma alanı, 16 koruma altında mevkii ve 29 doğal zenginlik mekanı yer alıyor. Bunlar, “Meriç” nehri boyunca bulunan Boraka, Dolnata ova mevkileri, Oludere, Lozenski kıt, Patronka, Momina skala, Kovankaya doğal mekanı vs’den ibarettir. Bölgede henüz doğa parkları mevcut değil. Haskovo ile Kırcaali illerinden belediyeleri kapsayacak olan “Doğu Rodoplar” doğa parkının ilan edilmesi prosedürü devam etmektedir.

Rodoplarla birlikte, 44’ü Bulgaristan’ın Kırmızı kitabına dahil edilen 600 çeşit bitkinin rastlandığı Sakar dağının da bir kısmı Haskovo ili sınırları içerisinde yer almaktadır.

Kültürel-tarihi anıtlar

Haskovo ilinin turistin muhayyilesinde oluşturabileceği en güçlü imaj **Kültürel mirastır.**

İstikamet seçiminde güçlü bir etken olan kusursuz konaklama tesisleri ağından sonra İl “Zengin ve çok katmanlı tarih”, temiz doğa, termal tedavi koşulları ve yıl boyunca tatil için elverişli iklim şartları sunmaktadır.

Ulusal Gayrimenkul Kültürel Miras Enstitüsü’nün verilerine göre bölge tarihi ve mimari mekanlar açısından en zengin bölgelerden birisi olup 597 adet beyan ve ilan edilmiş gayrimenkul kültürel değeri barındırmaktadır, ki bunların 50’den fazlası ulusal önem taşımaktadır. Bölge prototarih ve özellikle



erken Trak çağından (M.Ö.11-6 asır) kalan gayrimenkul kültürel değerlere son derece zengindir. Meriç nehrinin vadisi boyunca neolitik, halkolitik, tunç devri, Sakar dağında ise demir devri izlerine rastlanmıştır.

- ✓ Bu topraklarda çalışmış ilk araştırmacılar Kurtuluştan sonraki ilk yıllarda Georgi Bonçev ile birlikte Sakar ve Doğu Rodopların megalit anıtlarını gezen Şkorpil kardeşler olmuştur. Daha önemli antik yerleşim yerleri, kaleler, eski yollar ve megalit anıtlarla ilgili verileri ilk belgelendirenler iki kardeş ile Konstantin İreçek oluyor.
- ✓ Günümüzde bölgedeki arkeoloji araştırmaları Haskovo Bölge Tarih Müzesi arkeologları İrko Petrov ve Stanislav İliev ile Bulgaristan İlimler Akademisi'nden Doç. Dr. Georgi Nehrizov, Doç. Krasimir Leştakov ve Daniela Agre tarafından yürütülmektedir. Maalesef son 20 yılda memurların emri üzerine başka arkeologlar tarafından toprağın seramikten daha sert olduğu kış aylarında bir çok araştırma yapılmıştır ve Sınırötesi işbirliği ile "Maritsa" otoyolu da dahil olmak üzere bölgedeki altyapı projeleri kapsamında çok sayıda "kurtarma" kazıları yapılmıştır ve kültürel katmanlar açısından yok edici sonuçlara yol açmıştır. Başka kazılar sembolik olarak raporlanmıştır, daha sonra yerler betonla kaplanmıştır ve tarihin sırrı yine gelecek nesillerin daha bilinçli ve ciddi yaklaşımını bekleme durumunda kaldı. Tek bir tane tamamen araştırılmış ve sosyalleştirilmiş mekan var Dolni Glavanak köyündeki Kromleh bölgesinde.

Sakar dağı ve Doğu Rodoplar bölgesinde çok sayıda bulunmuş megalit tesisler, lahitler, kutsal tapınaklar ve dolmenler var. Simeonovgrad yakınında, Aleksandrovo'ya bağlı Mezek köyü bölgesinde, Macarovo şehri mücavir alanında, Tatarevo'da, Vılçe Pole'de, Voyvodovo'da, Gorski İzvor'da 100'ün üzerinde Traklara ait höyük kazılmıştır.

Romalılar devrinde Avrupa'yı Orta Asya'ya bağlayan yol buradan geçiyormuş. 7. asırda ilde Slavlar yerleşmiş, 9. asrın başında ise Bulgaristan Devletinin topraklarına dahil edilmiştir. Ortaçağ kültürü kaya kiliseleri, kuleler ve mabetlerde de yansımıştır. 18-19. asırlarda Uzuncovo köyü civarlarında Balkanların en büyük panayırı yapılmış. Burası Batı ve Orta Avrupa'dan sanayi ürünlerinin Orta Asya'ya taşınmasının ana kapısı ve toptan ticaret yeriymiş. Bulgaristan'ın kurtuluşundan sonra, 1878 tarihli Berlin Anlaşması'nın hükümleri uyarınca günümüzün Haskovo iline ait topraklar Türk iktidarı altında kalıyor, bir kısmı Bulgaristan'a 1885 yılında iade edilmektedir, geri kalan kısmı ise 1913 yılında iade edilmektedir.

İldeki daha önemli tarihi anıtlar aşağıdaki gibidir :

Prototrak çağından trak çağına kadar : Mezek köyü Trak lahiti, Dolno Lukovo köyü Traklara ait örme duvar lahiti, Dolni Glavanak köyü Kremleh'i, "Menhir – Çiçul kamık" Ovçarovo köyü, Doğu Rodoplarda kaya mezarları ve kaya nişleri. Aleksandrovo köyü yakınında yeni keşfedilen, trakların çarlık ideolojisi sistemini yansıtan duvar yazılarıyla süslenmiş Trak lahiti kıymetli anıttır – dünya ölçüsünde kültürel anıt. Japonya hükümetinin yardımıyla 2009 yılında kurulan Traklar sanatı müzesinde anılan lahitin



sureti sergilenmektedir. Amaç orijinalin gelecekteki nesiller için ve uzmanlar tarafından incelenmesi için korunmasıdır. Müzede, şu ana kadar toplanan kısıtlı tarihi bilgilere göre Trakların yaşamı ve Haskovo ilinde Kazanlık yakınında Trak çarları vadisinden araştırılan bazı mekanlar tanıtılmaktadır.

Romalılar devrinden muhafaza edilenler :Kasnakovo köyü yakınındaki Afrodite su perileri tapınağı, İvaylovgrad yakınındaki "Armira" villası, Mineralni bani köyündeki antik ve ortaçağ kalesi vs'dir.

Ortaçağ Bulgar devletinden kalma kaleler : Simeonovgrad yakınındaki "Konstantsiya", Lübenovo köyü, Mineralni Bani köyü, İvaylovgrad ("Lütitsa"), Mezek köyündeki Bizans kalesi, "Hisarya"-Haskovo mevkii, Matoçina, Ştit ve Sladun köylerinde Çar Kaloyan'ın haçlılarla muharebesiyle ilgili ortaçağ kalelerinden kalıntılardır. Svilengrad'ta Meriç üzerindeki 1529 tarihli eski köprü, Harmanlı'de 1585 tarihli "Gırbaviyat most" /Kambur köprü/ vs.

Kaya kiliseleri : Svilengrad Belediyesi'ne bağlı Matoçina ve Mihaliç köyleri yakınında.

Camiiler: Haskovo'daki 1395 tarihli en eski camii, Haskovo Belediyesi'ne bağlı Teketo köyündeki Osman Baba Tekkesi-Türbesi

Manastırlar : Haydut manastırı olarak da bilinen Topolovgrad Belediyesi'ne bağlı Ustrem köyü yakınındaki "Sv.Troitsa" manastırı.

Çok enteresan kültürel mekan - dünyanın en büyük Meryem heykeli

Küçük İsa ile Meryem heykeli Haskovo'nun "Yamaça" tepesinde dikilmiştir. 14 metre yüksektir ve 17 metrelik zemin üstüne konulmuştur, bundan dolayı ünlü Guinness Dünya Rekorları kitabından verilmiş sertifika sahibidir.

1. **Haskovo Belediyesi'nde** – traklara ait kubbeli lahit – Aleksandrovo köyü ; Asenova krepost /Asen kalesi/ - Klokotnitsa köyü ; Haskovo şehrinde „Hisarya” (Marsa) kalesi, Haskovo şehrinde Eski Camii ; Teketo köyündeki Tekke ; Haskovo şehrindeki Aydınlanma çağı evleri – Paskaleva, Şişmanova, Gurkova, Karapetkova, paskova, Çorbacı Dimitrak evi, Boyacıoğlu evi, Kirko okulu vs ; Haskovo şehrindeki kiliseler - "Sv. Bogoroditsa", "Sv. Arhangelı Mikail ile Gavrail"; Uzuncovo köyündeki kiliseler "Uspenie Bogorodiçno", Dinevo köyünde - "Sv.Georgi", Nikolovo köyünde "Sv. İliya", Klokotnitsa köyünde "Sv.Atanasiy", Voden köyünde - "Sv. İliya", Garvanovo köyünde.
2. **Dimitrovgrad Belediyesi'nde** – Kasnakovo köyündeki Afrodite su perileri tapınağı ; Rakovski semtindeki "Sv. Dimitar" kilisesi ve Çernokonevo köyündeki "Sv. Georgi" kilisesi, Gorski İzvor köyündeki "Sv.Georgi" kilisesi, Krepost köyündeki "Sv. Konstantin i Elena" kilisesi, Bodrovo köyündeki "Sv.Georgi kilisesi", Dobriç köyündeki "Sv. İvan Rilski" kilisesi, Meriçleri köyündeki - "Sv. Nikola", Brod köyündeki "Sv. Georgi", M.Asenovo köyündeki "Sv. Prorok İliya", G.Asenovo köyündeki - "Rojdestvo Bogorodiçno"
3. **İvaylovgrad Belediyesi'nde** – Antik villa "Armira", "Lütitsa" Ortaçağ kalesi, Ateren /Roma/ köprüsü, Sviraç köyü yakınındaki büyük höyük ve Pelevun ile Jelezino köyleri bölgesindeki



Trak dolmenleri, “Sv.Sv. Konstantin i Elena” manastırı, Yunan “Sv.İliya” kilisesi, “İlieva niva” abide kompleksi, Pelevun köyü “Kapitan Petko Voyvoda” abidesi, emsalsiz mimariye sahip ipek böceği evleri – Mutaçieva, Paskaleva, Dimitar Stambolov evi, Yani Popov evi, Lember Lemberov evi vs. İvaylovgrad Belediyesi sınırları içerisinde 100 yılı aşkın geçmişi olan 26 kilise mevcut.

4. **Lübimets Belediyesi’nde** – Oryahovo köyü, İzvorovo köyü ve Vılçe Pole köyündeki dolmenler ; kaya nişlerinden ibaret traklara ait kutsal kompleks „Gluhite kamini” /Sağır taşlar/ ve Malko Gradişte köyündeki ortaçağ kilisesi ; Vılçe pole köyündeki Kurg kale kalesi ; Malko Gradişte ve Georgi Dobrev köylerindeki “Sv.Atansiy” kiliseleri
5. **Macarovo Belediyesi’nde** – Dolni Glavanak köyündeki Traklara ait tapınak Kromleh, turistik bilgilendirme merkezi ve nadir kuşlar doğa koruma merkezi, Senoklas köyünde Hisarya kalesi
6. **Mineralni bani Belediyesi’nde** – Angel Voyvoda köyünde Traklara ait kutsal merkez ; Gradişteto kalesi ; Mineralni bani köyünde antik ve ortaçağ kalesi ; Bryastovo köyündeki şarap taşları (şaraphane)
7. **Svilengrad Belediyesi’nde** – Mezek köyündeki Traklara ait kubbeli lahit, Mezek köyündeki ortaçağ kalesi, Mihaliç köyündeki kaya kilisesi, Matoçina köyündeki kaya kilisesi, Matoçina köyündeki ortaçağ kulesi, “Mustafa paşa” kavisli köprüsü, Hisarya mevkiinde antik ve ortaçağ yerleşim yeri, Studena köyündeki Trak dolmeni ; Sladun köyündeki ortaçağ yerleşim yeri ve nekropol ; Petko Voyvodasının öldüğü yer /Petkova çeşme/, Levka köyündeki “Sv.Dimitir” kilisesi, Svilengrad’taki - “Sv.Troitsa” kilisesi, Dimitrovçe köyündeki “Sv. Atanasiy” kilisesi, Matoçina köyündeki ve Ştit köyündeki kiliseler
8. **Simeonovgrad Belediyesi’nde** – Konstantsiya Ortaçağ kalesi ; Banüvata maaza dağevi ; Veleuvata kışta dağevi ; Simeonovgrad “Sv.Bogoroditsa” (Zlati dol semti) ve “Sv. Nikola” kiliseleri, Dryanovo köyündeki “Sv. Yoan Bogoslav” kilisesi
9. **Stambolovo Belediyesi’nde** – Dolno Çerkovişte köyünde traklara ait kaya nişleri ; Kraelvo köyünde trak lahiti ; Pçelari köyünde Trak lahiti ; Popovets köyünde trak lahiti ; Rabovo köyünde ortaçağ kalesi ; Stambolovo köyünde “Sv.Petr i Pavel”, Tsareva Polyana köyünde “Sv. Prorok İliya”, Tinkovo köyünde “Sv. Konstantin i Elena” ve Jilti Bryag, Gledka köylerinde “Sv. Dimitir” kiliseleri
10. **Topolovgrad Belediyesi’nde** – Hlyabovo köyünde trak dolmenleri ; Trak lahiti ; Paleokastro ve Vişegrad kaleleri ; Topolovgrad’ta “Sv.Georgi”, Orlov dol köyünde “Sv. Dimitir” kiliseleri ; Ustrem köyünde “Sv.Troitsa” manastırı
11. **Harmanli Belediyesi’nde** – Ovçarovo köyünde traklara ait kutsal anıt – menhir ; “Trifona” mevkiinde “Sv. Trifon” kilisesi ; Ostır Kamık köyünde trak dolmeni ; Polyanova köyünde trak lahiti ; Bogomil köyünde Tekke ; Harmanli şehrinde Kambur köprü ; Kervansaray kalıntıları ;

“Sv. Atanasiy” kilisesi ; Ovçarovo köyünde “Sv. Dimitir” kilisesi, Slavyanovo köyünde “Sv. Arhangel Mihail” kilisesi, Oreşets köyü “Sv. Konstantin i Elena” kilisesi, Polyanovo köyü “Sv. Prorok İliya” kilisesi, Rogozinovo köyü “Sv.Georgi” kilisesi ve Çerepovo köyü “Sv. Nedelya” kilisesi, Dervişka mogila köyü “Sv. Yoan Bogoslov” kilisesi, Dripçevo köyü “Sv.Georgi” kilisesi, Dositeevo, Ovçarovo, Oreiets köyleri kiliseleri.

6. Haskovo ilinde doğal zenginlikler

6.1.Yüzey, yer altı zenginlikleri ve iklim

Yüzey

İlin yüzeyi oldukça çeşitlidir. Kuzey ve orta kısım Yukarı Trakya Ovasıyla kaplı, tarım alanlarının yoğun olarak kullanımına yol açan geniş nehir yanı alçak topraklar ve yüksek yer altı suları yaygın.

Günümüzdeki yüzey manzarası beş-altı asır öncesindeki manzaradan çok farklı. XVI asrın sonlarına kadar bölge sık asırlık ormanlarla örtülü, nehirler ise oldukça daha dolu. Bazı değişikliklere uğramış olsa da iklim her zaman tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine elverişli olmuştur. Bu topraklardaki fevkalade yaşam şartları, ölüm ve yıkım saçan çok sayıda fatihin periyodik olarak geçtiği kavşakta yaşamının getirmiş olduğu riskleri en derin antik çağlardan beri telafi etmektedir.

Günümüzde yüzeyin düz olma özelliği ve verimli topraklar tarım tüm sektörlerinin ve alt sektörlerinin gelişmesini, sulama sistemlerinin ve ulaşım hatlarının kurulmasını olumlu etkilemektedir.

Güneyde ilin geniş bir alanı Doğu Rodopların alçak dallanmaları ve Sakar dağının yokuşlarıyla kaplıdır. Burada onlar, nispeten alçaktır ve aralarında fevkalade yaşam koşulları sunan gizli vadilere sahiptir. Damarlarında altın ve gümüş de dahil olmak üzere zengin yer altı kaynakları gizleniyor.

Doğu Rodoplar megalit kültürünün beşiği olarak bilinmektedir, zira bu bölge traklar medeniyetinden kalan megalit anıtların en yoğun olduğu bölgedir. Arda nehrinin kuzeyinde Çukata ve Gorata bayırları, Vılçepol kovuğu ve bölgenin büyük kısmını kaplayan Haskovo tepeli toprağı bulunmaktadır. Arda nehrinin Batısında Dragoyna ve Meçkovetz bayırları bulunmaktadır. Rodopların doğu kısmının en yüksek zirvesi 1483 metre yükseklikteki Yunanistan’daki Orlitsata tepesidir.

Meçkovets tepesi (Aida) – sahip olduğu 860 metresiyle, ilin en yüksek noktasıdır. Doğu Rodoplar zengin bitki ve hayvan dünyasıyla ilgi çeken emsalsiz bir alandır.

Kuvvetli Akdeniz etkisi, dağın jeolojik geçmişi ve yerel yaşam tarzıyla kültürün özellikleri muhtelif habitatların oluşması ve muhafaza edilmesine yol açmıştır, bu ise son derece büyük biyolojik çeşitliliğe yol açmıştır.



Yer altı kaynakları

Yer altı kaynakları yakıt-enerji kaynakları, renkli metal madenleri ve madensel olmayan kaynaklardan ibarettir. Linyit kömürü jeolojik rezervlerinin ülke rezervlerinin %18,3'ü oranındaki payının bulunduğu Maritza havzasının bir kısmı Haskovo ilinde bulunmaktadır. Halihazırda Haskovo ilindeki linyit kömürü istihsalı sonlandırılmıştır – eski madenler kapatılmıştır ve bu tür istihsal bir tek il sınırları dışındaki madenlerde yapılmaktadır. Son yıllarda kurşun-çinko madenlerinin istihsaline ara verildi, ancak aynı zamanda Mineralni bani yakınında altın içeren maden kaynağı geliştirildi ve Macarovo ile Topolovgrad'taki imkanlar araştırılmaktadır. Anılan iki belediye bu doğrultuda daha çok maceraperestler ve hazine avcıları için sırlar gizleyen turizm potansiyeline sahiptir.

Madensel olmayan kaynakların ekonomik boyutunun önemi daha büyük. Bölge kanıtlanmış büyük madensel olmayan kaynak rezervlerine sahiptir : kireçtaşı, mermerleştirilmiş kireçtaşı, andesitler, dolomitler, riolitler ve kaya kaplaması malzemeler (gnays) ve killeri. Son yıllarda hem çimento sanayi ihtiyaçlarına yönelik, hem de "Maritza İztok" termik santralinin kükürt arıtma tesislerine hammadde olarak üretimi artan kireçtaşları en büyük öneme ve rezerve sahiptir. Genel ve karayolu inşaatına yönelik yer altı kaynaklarının (mermerleştirilmiş kireçtaşları, andesitler, dolomitler, riolitler) ve özellikle İvaylovgrad bölgesindeki gnays üretimi de artmaktadır. Doğu Rodoplarda ve Sakar dağındaki mermerler kalite bakımından ünlü İtalyan Karara mermerlerinden de üstündür. Kalitesi en iyi olanlar 50-100 metre derinlikte bulunanlardır. Kalitesi yüksek büyük rezervlere sahip yataklar Topolovgrad ile İvaylovgrad belediyeleri sınırları içerisinde bulunmaktadır. Meriç nehri boyunca keşfedilmiş kil yatakları mevcut. Bu malzemeden Harmanli ve Nova Nadejda'da çok iyi kalitede tuğla üretilmektedir.

İklim

Haskovo ilinin coğrafik olarak güneyde olması ve Doğu Rodopların nispeten alçak olan bayırlarının ayırdığı Akdenize yakınlığı ve Meriç nehrinin vadisi üzerinden daha sıcak havanın kolay girişi, kuzeyden gelen kıta etkisiyle güneyden gelen Akdeniz etkisi arasında bir geçiş ikliminin oluşmasına yol açmaktadır. Komşu illere nazaran Akdeniz iklimi etkisini burada daha kuvvetli bir şekilde göstermektedir. Bu etki ağırlıklı olarak daha yüksek ortalama sıcaklıklar ve ana yağış minimum ve maksimumların daha hassas yer değişimi olarak yansımaktadır. Kış yumuşak ve kısadır, yaz ise uzun ve sıcak. Azami sıcaklıkların mutlak değeri ülkenin en elverişli değeri olarak belirlenmektedir. Düzlük ve ovalardaki ortalama yıllık hava sıcaklığı 12,2 ila 12,8 santigrad arasında değişmektedir, Doğu Rodoplar ve Sakar dağında ise 12,6'dan 13,5'e kadar değişmektedir. Ocak ayında ortalama hava sıcaklığı 0,5 °C, Temmuz ayında ise 23,2 °C derecedir. Bölgenin sıcaklık potansiyeli bölgesel değişimleriyle birlikte, aralarında aşırı sıcaklığı seven pamuk, tütün, üzüm vs gibi kültürlerin bulunduğu bölgede yetiştirilen kültürlerin çeşit yapısına yansımaktadır. Tarım üreticileri Şubat ayındaki fön

rüzgarından hoşlanmıyor, zira erken ısınma erken açan bademleri, kayısıları, kirazları vs yanılmaktadır.

Yağışlar ılımlı – ortalama yıllık yaklaşık 600 mm, kar tabakası zayıf ve en fazla ılımlı, havadaki nem oranı ılımlı – yıllık ortalaması % 73. Ana yağış maksimumu değişik bölgelerde farklılık arz etmektedir : Meriç nehri boyunca Ekim ve Kasım'da zirveye ulaşmaktadır. Bu dönemde yağışların %11-12'si düşmektedir, Doğu Rodoplarda ise Aralık ayı en güçlüdür – yağışların %11-13'ü. Ana yağış minimumu yaz aylarındadır – hazirandan ağustosa kadar, bu da vejetasyon döneminde önemli, uzun süreli kuraklıkların yaşandığını göstermektedir. Bundan dolayı ve açılan ufuktan dolayı güneşli havanın süresi oldukça fazladır – yılda 2100 saatten fazla. Genel olarak iklim potansiyeli muhtelif iktisadi kolların gelişmesine elverişlidir – inşaat, ulaştırma vs. Yüzey, su, bitki ve hayvanlar gibi geri kalan doğal şartlar ve kaynaklarla birleştirildiği zaman iklim Haskovo bölgesindeki turizmin gelişmesine önemli etkide bulunmaktadır.

6.2. İldeki orman sektörünün durumu

İldeki ormanlar doğal habitatın muhafaza edilmesi ve çevre ile avcılık turizminin gelişmesiyle ilgili olduğu gibi, genel olarak çevreyle ve bölgenin çekiciliğinin artırılmasıyla da ilgilidir. İldeki ormancılık faaliyetleri üç ana birimde yoğunlaşmaktadır – Haskovo Devlet Orman İşletmesi, Svilengrad ile İvaylovgrad ve Topolovgrad Devlet Avcılık İşletmesi. Bu birimlerin faaliyetleri tüm ilin sınırlarını kapsamaktadır. Haskovo ilinin toplam orman alanı /Topolovgrad devlet avcılık işletmesi hariç /, 1 676 040 dönümdür, yani Bulgaristan Cumhuriyeti Ulusal orman fonunun %4,3'ü. "Topolovgrad" devlet avcılık işletmesi 25 300 hektar ormanlık alan işletmektedir, bu rakama 7817 hektarlık avcılık alanı da dahildir.

Halihazırda toplam ormanlık alanların yoğunluğu % 89,41'dir, yangına maruz kalmış ve kesilmiş alanlar % 6,3'tür. Ağaç rezervleri 10 milyonun üzerindedir. Ormanların ortalama yaşı 40'tır ve %87'si geniş yapraklı ormandır. Son 40 yılda 250 bin dönüm yeni orman dikilmiştir. Bu dikim işlemlerinin ana amacı ormanlık alanlarının ve verimlerinin artırılmasıdır, Sakar dağında ve İvaylovgrad'ın bir kısmında toprak erozyonuyla mücadele de amaçlar arasında yer almaktadır. Haskovo ilinin orman fonunda yer alan arazi ve ormanlar tükenmeye yüz tutmuş hayvanların %60'ını ve bitkilerin %80'ni barındırmaktadır. Bu çeşitliliğin korunması amacıyla bir koruma alanı ve yaprak koruma alanları oluşturulmuştur.

Ormanlar ülkedeki su akımının %85'inden fazlasını temin etmektedir, Haskovo ili de bu konuda istisna değildir /örneğin Trakiets barajı ve Oludere'nin tamamı, Meriç ile Arda nehirlerinin terasları ve onlara dökülen tüm geleşenler /. Ormanlar, biriken biokütledeki karbonu birleştirerek ve bu şekilde karbon diyoksiti çekerek atmosfere salınan sera gazı emisyonlarının azalmasında önemli rol oynamaktadır.

Haskovo ilindeki ormanların takribi çekme kapasitesi 5,7 milyon ton olarak, yani 21 milyon ton karbon diyoksit eşdeğerine değerlendirilmektedir. Bu önemsiz değil, zira Bulgaristan Ormanların korunmasına ilişkin PanAvrupa sürecine, BM İklim değişikliği çerçeve anlaşması ve Johannesburg Dünya sürdürülebilir kalkınma toplantısı kararlarına taraftır.

Haskovo ili önemli ölçüde devlete ait olmayan orman kaynaklarına da sahiptir – şifalı otlar, mantar, orman meyveleri vs.

6.3. Avcılık işletmeleri ve amatör balıkçılık

90'lı yılların başında yürütülen politika neticesinde Haskovo ilinde asil geyik, yaban domuzu ve karaca türlerinden büyük rezervlere ulaşılmıştır. Bazı ufak av türlerinin rezervleri suni ortamda üretilen ve doğaya bırakılan sülün, keklik ve yarı yabani ördeklerle yüksek tutulmaktadır.

Topolovgrad Devlet Avcılık İşletmesi sınırları içerisinde avcılık ve balıkçılığın gelişmesine dair iyi koşullar mevcut :

- “Sakar” Avcılık işletmesi kompleksinin toplam alanı 6306 hektardır ve Sakar dağının merkez kısmıyla kuzey yokuşlarını kapsamaktadır, geniş yapraklı ormanlar arasında bulunmaktadır ;
- Toplam alanı 1511 hektar olan “Knyajevo” avcılık işletmesi kompleksi Tunca nehri yakınında bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak geniş yapraklı, iğne yapraklı ve karışık ormanlar mevcut.
- “Sakara” avcılık işletmesi kompleksinin toplam alanı 2365 hektardır ve Sakar dağının güney bayırlarını kapsamaktadır, geniş yapraklı ormanlar içerisindedir.

Asil geyik, yaban domuzu, çakal, tilki, sülün, orman bekası vs avlanır.

Amatör balıkçılığın geliştirilmesine ilişkin ihtiyaçların tatmin edilmesi için su havuzlarının balıkla beslenmesi amacıyla sistemli tedbirler alınmıştır. Hasıl olan siyasi değişikliklerden ve akabindeki ekonomik krizden sonra Haskovo ilinde son on yılda özellikle asil geyik, karaca, tavşan, sülün ve keklik açısından av ve balık rezervleri felaket yaratacak ölçüde azaldı. Yaban domuzunun sayısı nispeten istikrarlı olmaya devam ediyor ve bölgede büyükbaş avlar arasında başlıca av türü olarak yerleşiyor.

Avın ve balığın korunması konusunda avcılık balıkçılık dernekleri ile koordinasyonun ve faaliyetlerin onaylanmasının iyi derecede olmadığı dikkat çekicidir.

Amatör balıkçılığın yapıldığı su havuzlarının durumu da kaçak avlanmadan ve beslemenin ihmal edilmesinden dolayı son yıllarda çok zarar görmüş.

Maalesef devlet tarafından finansman av ve balık rezervlerinin korunması ve çoğaltılması gerekliliğine uygun değildir.

6.4. Şifalı bitkiler, mantarlar, orman meyveleri vs



Haskovo ili de dahil olmak üzere ülkede önemli ölçüde şifalı bitki kaynağı mevcut – bitki dünyasından 700'ün üzerinde çeşit değişik şekillerde kullanılmaktadır. 20'ye yakın bitki orman meyvesi kaynağıdır. Fındık bölgede oldukça yaygın bir bitkidir. Ancak gerçek şu ki, bu kaynak az kullanılmaktadır.

Haskovo ilinde ön çeşit mantar sanayi ve ticari önem taşımaktadır, ancak bu kaynak da ihmal edilmektedir.

Şimdiye kadar mevcut uygulamada başka ağaç olmayan kaynaklardan bir yıllıkların değerlendirilmesi imkanları neredeyse tamamen ihmal edilmektedir. Ağaç olmayan kaynakların kullanılması faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin sağlanması potansiyeli dikkate alınmamaktadır. Aynı zamanda ne yerel nüfus tarafından, ne de devlet orman işletmesi tarafından şifalı otların, mantarların ve orman meyvelerinin korunmaları için gayret sarf edilmemektedir.

Bu aşamada bu alt sektörün gelişmesine dair strateji henüz geliştirilmemiştir /ağırlıklı olarak şifalı ot toplama/, kaynağın hakiki değerlendirilmesi mevcut değil, ülke içinde imalat da yapılmamaktadır, bundan dolayı katma değer de oluşmamaktadır. İşte bundan dolayı alt sektörün gelişmesine dair stratejik hedef şifalı otların, mantarların ve orman meyvelerinin kullanımının kurallaştırılması ve düzenlenmesi ve sürdürülebilir işlenmesine dair şartların oluşturulması ve ekonomik açıdan etkin imalat aracılığıyla katma değer oluşturulması ile ilgilidir.

6.5.Biyolojik çeşitlilik

122 aileden 1 950 çeşit bitki, 350 tür kelebek, 21 çeşit balık, 10 çeşit iki yaşamlı, 26 çeşit sürüngen, 273 çeşit kuş ve 59 çeşit memeli tespit edilmiştir. Ağırlıklı bitki unsurları Akdeniz altı ve Avrasya türüdür, onları takip edenler Akdeniz türüdür. Endemik bitki unsuru 85 balkan, 20 bulgar ve 7 rodop endemik bitki unsuruna temsil edilmektedir. 28 tükenmekte olan çeşit yaygınlaştırılmıştır. 25 çeşit açısından ise ülkedeki tek kaynak burasıdır, 23'ü Avrupa nadir, tehlike altında ve endemik çeşitler listesine dahil edilmiştir (Cenevre, 1991), 12'si global nadir Avrupa çeşididir, 37 çeşit de Washington konvansyonunun (CITES) 2 nolu ekine dahil edilmiştir, 5 çeşit – Bern konvansyonuna dahil edilmiştir. Bulgaristan için geçerli toplam 17 iki yaşamlı türden burada 10'u tespit edilmiştir, bunlardan 7'si koruma altındadır, 4'ü Bern konvansyonuna dahil edilmiştir ve 2 çeşit Uluslar arası doğayı koruma Birliği'nin Dünya Kırmızı Listesine dahil edilmiştir.

Kuşlar 273 türle temsil edilmektedir, bunların 241'i koruma altındadır, 77 Bulgaristan Kırmızı kitabına dahil edilmiştir, 261'i Bern konvansyonuna dahil edilmiştir, 7 tür ise dünya çapında tehlike altındadır. Memeliler dünya çapında tehlike altında olan türleri en fazla olan gruptur. Doğu Rodoplarda tespit edilen 59 türden 23'ü Uluslar arası doğayı koruma Birliği'nin Dünya Kırmızı Listesine dahil edilmiştir, 12'si ise "hassas" kategorisine , 11 çeşit de "yarı tehlike altında" grubuna dahil edilmiştir.

Rodoplarla birlikte, 44'ünün Bulgaristan Kırmızı kitabına dahil edildiği 600 çeşit üst bitkinin bulunduğu Sakar dağının bir kısmı da Haskovo ili sınırları içerisine girmektedir. Sakar dağında koruma altındaki alanlar dünyaca doğa koruma önemi taşıyan ve konservasyon değeri yüksek olan ornitolojik anlamda önemli alanları kapsamaktadır. Bu alanlar dünya çapında tükenmekte olan çar kartalının korunması açısından son derece büyük önem taşımaktadır.

6.6. Ulusal çevre ağı (UÇA)

Ulusal çevre ağı korumalı alanlar ve korumalı bölgeler kapsamaktadır. Haskovo ili %54,41 ile Güney Merkez Bölgesindeki iller arasında en yüksek UÇA payına sahip ildir. Aynı zamanda il %35 olan UÇA ülke ortalamasını önemli ölçüde aşmaktadır. Haskovo ilindeki bu yüksek oran nerdeyse tamamen NATURA – 2000'den kaynaklanıyor. Korumalı alanların toplam kısmı ancak %0,84'tür – bu oldukça düşük bir orandır ve %5,2 olan ülke ortalamasının çok altındadır. Bu olgu Haskovo ilinde 2007 yılından bu yana doğa koruma alanında yapılan önemli değişimi vurgulamaktadır - %1'den az olan UÇA mekanları 2012'de %54'ün üzerine çıkmaktadır.

İl sınırları içinde halihazırda resmi olarak emirle NATURA 2000 – 79/409 EEC Yaban kuşlarının korunması Yönergesi kapsamında aşağıdaki 11 koruma alanı ilan edilmiştir : Byala reka, Zlato pole, Krumovitsa, Macarovo, Maritsa –Pırvomay, Most Arda, Radinçevo, Studen kladenets, Harmanliyska nehri, İvaylovgrad barajı ve Sakar. Ek olarak daha 11 adet yaban bitki ve hayvanların barındıkları yerlerin korunmasına ilişkin koruma alanı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiştir ve resmi olarak ilan edilmeleri bekleniyor.

6.7. Yaşam tarzı özellikleri, yerel zanaatlar ve üretim teknikleri

6.8. Sanayi

Sanayi sektörlerinden turizmle ilgisi olanlar bir tek tarım sektörü ve imalat sanayi var, ek sektörler olarak ise istihsal sanayi, mobilya sanayi ve inşaat sektörleridir. Ancak köy turizmi yeteri ölçüde gelişmiş değil ve tipik köy turizmi sunan münferit vakalar söz konusu, konukevlerinin çoğu ise ziyaretçilere ek hizmet ve atraksiyon sunmayan otel olarak kullanılmaktadır.

Geleneksel olarak ilde bağcılık geliştirilmektedir. Bölge “Merlot”, “Cabernet Sovignon”, “Pamid” ve “Bolgar” gibi iyi cinsleriyle meşhurdur. İl sınırları içerisinde bulunan birkaç şarap merkezi “şarap turizmi” olarak adlandırılan turizmin hayranlarını cepletmektedir.

İmalat sektöründe faaliyet gösteren büyük işletmeler arasında “Deroni”, “Kamenitsa” AD, “Bılgarska mlečna kompaniya - Haskovo” OOD, “Bulmlık tonus” OOD, “Bılgarsko sirene” AD, “Toska”, “Todor Nolev”, “Kips”, “Roni”, “Sarandiev”, “Lotos” vs gibi et kombineleri var. Turizm alanında yabancı yatırımlar bir tek otel ve kumarhanelere yapılmaktadır ve bölgenin yabancı yatırımcı lideri olan Türkiye tarafından yapılmaktadır. En büyük yatırımlar Türk iş adamları Suudi Özkan ile Fuat Güven’e aittir.

Son 10 yılda Avrupalı vatandaşların ve uzak doğu vatandaşlarının bölgeye kalıcı olarak yerleşmeye duydukları ilginin arttığı görülmektedir. Bunların çoğu ekolojik ve köy turizmi geliştirmek amacıyla ucuz köy mülkleri satın almaktadır. Başkaları ise ticaret ve restorancılıkla uğraşmaktadır ve böylece sunulan turistik hizmetlerin portföyü önemli ölçüde zenginleşmektedir. Hollanda hükümetinin „Yeni Trakya altını” isimli projesi doğal habitatların ve konuk evi, köy turizmiyle ilgili hizmetler ve ilgili bölgeye özgün ekolojik temiz ve eski tarım kültürlerinin yetiştirilmesine ilişkin işletmeler ve yerel ve korumalı hayvan cinslerinin serbest olarak yetiştirilmesi gibi iş girişimlerinin muhafaza edilmesine yardımcı olmaktadır.

6.9. Mahalli geçim kaynakları

Yerli nüfusun ana geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve tütüncülükle bağcılıktır. Geleneksel olarak susam tahininin üretildiği susam da yetiştirilmektedir. Yerli insanlar mahalli zanaat ve gelenekleri günümüze kadar muhafaza etmektedir ve bu zeminde turistlere emsalsiz turistik atraksiyonları sunarak köy turizmi geliştirmektedirler.

Macarovo bölgesinde, bu topraklara özgü geçim kaynaklarını tanıtımını dahil eden geliştirilmiş turistik ürünler sunan birkaç çiftlik mevcut. Bu geçim kaynakları arasında :

- ❖ **Tahincilik** (susamdan yağ ve tahin üretimiyle ilgili zanaat). Haskovo ili sınırları içerisinde iki

adet çalışan tahinci hanesi mevcut – Macarovo Belediyesi'ne bağlı Borislavtsi köyünde. Sahibi susam tahininin üretimini sergilemeyi ; ballı tahin tatma (Rodoplar viagrası olarak da anılmaktadır) ve en yüksek kalitede ev yapımı susam ve şifalı ot balı tatma imkanı sunulmaktadır.

❖ **Şliharstvo (altın üretimi)** – Bulgaristan'ın en nadir zanaatlarından birisi, Arda nehri boyunca hala uygulanmaktadır. Saf altın üretimidir – öğretmen Strahil Şumana'dır, Bulgaristan'ın en büyük saf altın üreticisi.

❖ Mineral ve yarı değerli taş arama **Macera geoturu** – Macarovo'nun yeraltı zenginlikleriyle ilgili, emsalsiz ve Doğu Rodoplara özgü bir faaliyet kolu. Macarovo şehrinin merkezinde turistlerin Doğu Rodoplardan toplanmış güzel mineral ve doğal taş (ametist, ahlat, kalsit, dağ kristali, yasips, oniks, opal, karneol vs) süvenirlerinden ibaret güzel koleksiyonu görebilecekleri özel saraf atölyesi bulunmaktadır. "Emerald" isimli atölyede mineral ve fosillerden oluşan emsalsiz aile koleksiyonu da sergilenmektedir.

❖ **Koyun yününün işlenmesi, dokumacılık ve örmecilik** – karakaçan yününün işlenmesi gösterisi 6 – 8 mayıs 2013 tarihleri arasında Karakaçan yünü atölyesinde yapılmaktadır. Gösteri Macarovo Belediyesi'ne bağlı Gorno Pole köyündeki "Divata ferma" konukevinde organize edilmektedir.

❖ **Eko ürünlerin imalatına ilişkin eski teknolojiler** (dibekte tereyağ dövme, yoğurt ekşitme...), Gorno pole köyündeki çiftlikte aynı zamanda ev yapımı peynir, kaşar peyniri, süt, tereyağ, sucuk, pastırma üretimi de sunulmaktadır.

❖ **Yabani meyve, mantar ve şifalı ot toplama** – bu faaliyetlerin en yaygın olduğu yerler Arda nehrinin vadisi, Sakar dağı ve Meçkovats bayırındır.

❖ **Tarlada köy işleri** – biçme, yulaf toplama, bahçede ekme, ayıklama ve kazma

❖ **İpek böceği yetiştirme** – İpek üretimi 20. asrın 80'li yıllarının başına kadar bölgede uygulanan sanayi türüymüş. Mayıs 2013 tarihli kararla İvaylovgrad Belediyesi bu sanayi kolunu bölgede canlandıracak ve geliştirecek belediyelere katılmaktadır. Dövme, tüylendirme ve tarakçılıkla ilgili muhafaza edilmiş gelenekler turistlerin ilgisini çekebilir. Bu tür faaliyetler Sivata voda, Haskovo, Stambolovo ve Macarovo vs bölgelerinde mevcut.

Yerel geleneksel yaşam tarzı ve üretim tekniklerine dayalı çekici turistik atraksiyonları aşağıdaki gibidir :

- ❖ **Kavuzlu buğday ekmeğinin yolu** – Rabovo köyündeki "Tepavitsata" konukevinde, Petko Angelov ile eşi Stefka'nın yanında.
- ❖ **Peynirin yolu** – 2012 yılında İvaylovgrad Belediyesi'ne bağlı Pelevun köyündeki macera çiftliğinde resmi olarak açılan turistik atraksiyon.

6.10. Kültürel takvim

İlin kültürel takviminde yer alan bölgesel önemdeki etkinlikler arasında : “Güney bahar” ilk çıkış yarışması, Oda dansı festivali, Halk yaratıcılığı şöleni, Eski şehir şarkısı yarışması ve “ARİ'nin şarkılarıyla” hiti, “Renkli Trakya şarkı söylüyor ve dans ediyor” halk folkloru şöleni, “Prof. Nedyalka Simeonova” Kemancılar yarışması, Uluslar arası caz festivali, Noel türküsü ve geleneği festivali – Haskovo şehri, Mineralni bani köyünde çocuk etno festival, Stambolovo köyünde Uluslar arası enstrümental guruplar buluşması, Stambolovo köyünde Türk ve Bulgar etnik guruplarından çocukların dünya hoşgörü günü, Amatör komedi tiyatrolar, pantomim ve hiciv Balkanlar festivali - Topolovgrad, “P.Penev” Ulusal şiir günleri – Dimitrovgrad, “Tokmaklı” Uluslar arası resim ve grafik planörü – Stambolovo, Amatör komedi tiyatrosu, pantomim ve hiciv festivali – Topolovgrad, “İlieva niva” Ulusal Trakya gençlik şöleni – İvaylovgrad, “İzvorit na belonogata” kültür bayramları – Harmanli vs.

Bölgede geleneksel hale gelmek amacıyla İvaylovgrad'ta son yıllarda her yıl “Trakya'nın mutfak mirası” adı altında geleneksel gıda, geçim kaynağı ve zanaatlar festivali ve Rabovo köyünde Ekmek festivali düzenlenmektedir. Haskovo bölgesinin en çekici kültürel etkinliklerinden bir tanesi her belediyenin günüdür. Belediyelerin her biri belirli tarihte kendi bayramına sahiptir ve bu bayramlar belediye idaresi tarafından vatandaşlarla birlikte organize edilmektedir. Bu bayramlar aşağıdaki gibidir :

Tablo 8 Belediye günleri

No	Belediye	Tarih
1.	Haskovo	8 Eylül
2.	Dimitrovgrad	2 Eylül
3.	İvaylovgrad	14 Şubat
4.	Lübimets	Ağustos ayının son Pazar günü
5.	Macarovo	Eylül ayının son Cumartesi günü
6.	Svilengrad	5 Ekim
7.	Mineralni bani	Merhumları anma günlerinden kiraz gününde
8.	Simeonovrad	12 Kasım
9.	Harmanli	2 Mayıs

Ritüel özelliği olan periyodik etkinliklere özel dikkat çevirmek gerekiyor. Bu etkinlikler bölgede hakim iki dinin ayin ve bayramlarıyla ilgilidir, bazıları ise putperestlik döneminden kalma sinkretik örülmüş gelenekler taşımaktadır. Daha büyük bayram etkinlikleri : Noel, Paskalya, Küçük ve Büyük Meryem

Ana ve Hristiyan topluluğunun başka bayramlarıdır ; İslam topluluğunun ise Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramı var ; Emsalsiz kutlama şekilleriyle turistlerin celpedilmesine yol açan geleneksel olarak kutlanan bayramlar İvaylovgrad'taki Kuker günü, Müslüman Türk ve Çingenelerin kutladığı Hıdırellezle birlikte Lazar günü ve Georgi günüdür. Nerdeyse unutulmuş olan “İrminden” fidelerin törenle hazırlanmasından ibarettir ve günümüzde Haskovo Belediyesi'ne bağlı Lozen köyünde hala izlenebilir. Bir tek burada şahit olabileceğiniz bir başka gelenek ise Sirni Zagovezni gününde kutlanan “Cavgi” ritüelidir ve Haskovo'ya bağlı Krepost köyünde kutlanır.

6.11. Geleneksel mutfak

Geleneksel yemekler Akdenizden ve Edirne'den Haskovo'ya kadar olan Güney Trakya bölgesinde yaşayan Bulgarlara özgü yemeklerdir, ancak yerel özellikleri de var. Bunlar Türk egemenliği döneminde yaşamış yaşlı ninelerden kalan tariflerdir. İstikamet Doğu Rodop ve Akdeniz mutfak geleneğinden zengin çeşitler sunmaktadır.

Yemekte ağırlıklı olarak yerinde hazırlanan ürünler kullanılmaktadır – koyunculuktan ve süt-yağ sığırcılığından (yerel hayvan cinsleriyle – Rodoplara özgü kısa boynuzlu, Macarovo Belediyesi'ne bağlı Gorno Pole köyü bölgesinde yetiştirilen Bulgar gri sığırı. Turistlerin ilgisini çeken sair ürünler şırlağan, pekmez, reçel, tahin helvası, türk baklavası vs'dir. İlin her yerinde Doğu Rodoplara özgü yemekler hazırlanmaktadır : patatnik ; rodop böreği – klin ; saçta akıtma ; rodop sarması ; rodop lahanası ; çevirme veya “söğüş” (şişeler üstünde kavrulmuş kuzu eti); Ancak bununla birlikte yerli bio üreticiler emsalsiz kavuzlu buğday ekmeği ve birası ve tahin helvası da önerebilir.

Ziyaretçiler pirinçli börek, tatlı börek (Blačko), sarma börek, tavşan böreği, etli kaçamak, peynirli kaçamak, su böreği, yağlı börek, pazlama, koyun katığı, krutmaç vs gibi emsalsiz hazırlanmış arasıcaklar da tadabilir. Yerli mutfağın en meşhur yemeklerinden bazıları : gözleme, kabak, kağıt üzerinde yumurta, tarhana, katmer, namestnik, etlik, eritilmiş sarımsak, akıtma içinde tavuk, dikilmiş patlıcan, avlık kapama, horoz güveci, çömlekte fasulye, Haskovo usulü ciğer sarması, kiremit üstü alabalık vs'dir.

7. Sonuç

Sonuç olarak Haskovo ilindeki insan kökenli turistik kaynakların en azından doğal ortamın kaynakları kadar çekici ve cezbedici olduğu söylenebilir.

Bulgaristan'ın bu kısmı uzun zaman boyunca doğal mirasa dayalı muhtelif turizm çeşitleri istikameti olarak tanıtıldı. Bundan dolayı insan kökenli turistik kaynakların çok büyük kısmı sadece Uluslar arası



Pazarda değil, Bulgaristan pazarında da tanınmamaktadır, bu da Haskovo'ya turistik arzda hala sürpriz sunabilecek istikamet olarak avantaj sağlamaktadır.

Haskovo ilinin hala sahip olduğu özellikleri var :

- Orijinallik – dil, folklor, gelenek ve görenekler açısından ;
 - Misafirperverlik – yerli insanların mizacının tipik özelliği ;
 - Kaynak çeşitliliği - hem maddi kaynaklar, hem de maddi olmayan kaynaklar açısından ;
- Emsalsiz – geleneksel mutfak, dini hoşgörü, insan ve doğa dünyasının tasvir edildiği özel tarz.
- İlde kültürel mirasın korunmasına ve hazine avcılığının önlenmesine ilişkin ulusal politika uygulanması gerekir.

Maalesef yerel öneme sahip anıtlara dair tek tam bilgi ve gayrimenkul ile menkul kültürel miras anıtlarına dair uygun yorumlar bir tek Bulgaristan Ulusal Metaldetektik Federasyonu sitesinde bulunabilir.

Finansman, arkeoloji, metaldetektik ve turizm alanlarından uzmanların gayretleri arkeolojik kazılar, anıtların tescili ve sayısallaştırılması, araştırılmış olanların restorasyonu ve konservasyonu ve sosyalleştirilmesi ve yeni atraksiyonların popüler hale getirilmesi gibi araştırma geliştirme faaliyetlerine finansman bulma amacıyla birleştirilmeli.

Bölgede 1000'in üzerinde kayıtlı kültür anıtı mevcut, bizim hesaplamalarımıza göre bunların 480'i önemli, 66'sı ulusal öneme sahip, zira ne yerli ne de ulusal anıtlara dair tam bir sicil mevcut değil. Maalesef bu

anıtların büyük kısmı sergilenmeye hazır değil veya restorasyona muhtaç. Özellikle arkeolojik olanlar, anıtların önemli kısmı ayrıntılı araştırılmamıştır. Son yıllarda muhtelif projeler aracılığıyla bölgedeki kültürel – tarihi anıtlara erişim iyileştirildi ve bu husus kültürel turizmin gelişmesi için iyi bir önkoşuldur.

Geniş turizm şekilleri yelpazesinde geliştirilmemiş ve kullanılmamış potansiyel mevcut :

- ❖ **Balneoloji turizmi** - Nispeten mütevazı boyutlarda da olsa ilde tedavi edici niteliğe sahip mineral sular ve Haskovo Mineralni bani'de (1952 yılından beri ulusal tatil beldesi) ve Meriçleri şehrinde balneoloji turizminin geliştirilmesi potansiyeli mevcut. Balneoloji turizminin halihazırdaki durumu kritiktir, bu da eskimiş tesislerden ve yatırımcıların bulunmasına yönelik aktif politikanın eksikliğinden kaynaklanmaktadır.
- ❖ **Kültürel tanıma turizm** – İlin kavşaktaki konumu zengin kültürel birikim ve çok sayıda değerli mekan ve eserin bulunmasına yol açmaktadır. Tarihi ve arkeolojik mekanlar kültürel-tanım ve güzergah turizminin ("kültürel güzergahlar") geliştirilmesi için önkoşuldur.



- ❖ **Avcılık turizmi** – bu faaliyetler ildeki dört adet orman işletmesi tarafından yerine getirilmektedir, Topolovgrad devlet avcılık işletmesi ise uluslar arası avcılık turizminin de uygulandığı üç avcılık alanına sahiptir. Macarovo'daki “Doğu Rodoplar” Doğa koruma merkezine özgü foto avcılık spesifik bir avcılık şeklidir. Burada akbaşlı ve mısır akbabasının, kartalın ve leyleğin ornitoloji ve amatör gözlemi için uygun şartlar oluşturulmuştur.
- ❖ **Köy turizmi** ilde gelişmiş değil, velev ki gelişmesi için elverişli koşullar mevcut. Kırsal kesimlerin kalkınmasına ilişkin program kapsamında veya özkaynaklarla oluşturulan konuk evleri iyi organize edilmemiş tanıtım stratejilerine sahiptir ve çok nadiren entegre ürün ve hizmet sunmaktadırlar. Bu tür emlak sahiplerinin çoğu müşteri kazanma, iyi hizmet verme ve ikinci kez aynı duyguyu yaşamaya motive etme ve müşterilerin yaşadıklarını paylaşma gibi daha iyi sonuçlar alabilmek için pazarlama, işletme ve reklam alanlarında ek eğitime muhtaçtır. Bölgede kurulmuş Yerel Girişim Guruplarının daha iyi çalışması veya turizm kümelerinin oluşturulması durumunda bu rol paylaşılabılır ve birkaç mekan için ortak harici hizmet tedarikçisine verilebilir.
- ❖ **Şarap turizmi** – şarap üretiminin gelişmiş merkezlerinde (bölgedeki yeni özel izbelerin bir kısmı Bulgaristan'ın şarapçılık haritasına dahil edilmiştir) de kullanılmamış potansiyel mevcut. Bu tür turizmin başlıca mekanları : “Sakar” AD Lübmets şarap evi, „Katarjina estate” Svilengrad, „Tera Tangra” OOD Harmanli, „Stambolovo şarap izbesi”, „Yamantievi” izbesi İvaylovgrad vs'dir.
- ❖ **Macera ve spor turizmi** – bölgenin elverişli fiziki ve coğrafik özellikleri rafting, at biniciliği, jeep safarileri, ATV ve motor gezileri, cross country, delta planer, kaya tırmanma ve başka spor turizmi türlerinin geliştirilmesi için elverişli imkanlar oluşturmaktadır. Bu turizm türleri çocuklar için izcilik ve buş-krafg kamplarıyla birleştirilebilir.

Kültürel turizmin başka alternatif ve geleneksel turizm türleriyle birleştirilmesi için elverişli imaknlar mevcut. İncelediğimiz dinlenme kaynaklarının bölgesel dağılımına dayanarak bölgede verimli ve etkin turistik kalkınmaya ulaşılabilmesi için kaynakların değerlendirilmesinde ve turistik arzda dikey ve yatay alan entegrasyonunun gerçekleştirilmesi gerektiği genel sonunca varılabilir. Dikey alan entegrasyonu değişik yükseklik kuşaklarının çeşitli doğal ve insan kökenli potansiyelinin turistik yüklenmenin alçak kısımlarda yoğunlaşması durumunda (ağırlıklı olarak mevcut yerleşim yerlerinde) ve dağlık bölgede ve koruma altındaki alanlarda iyi hesaplanmış, hizmet sunumu ortamını koruyan birleştirilmiş kullanımından ibarettir. Yatay alan entegrasyonu komşu turistik merkezler ve belediyelerle ayrı turistik merkezi ve belediyelerin arzında tamamlama ve istikametini iç ve uluslar arası turizm pazarında daha yüksek rekabet edilebilirliğini sağlayacak bölgesel ürünler geliştirmede işbirliği arayışıyla ilgilidir.

Zengin ve rekabet edebilir turistik ürünün şekillenmesi, yerli kaynakların Doğu Rodopların, Sakar dağın



ilin dışındaki kesimlerinde ve komşu
ülkelerde – Kuzey Yunanistan’da ve
Türkiye’nin Avrupa yakasındaki çekici
turistik mekanlarıyla birleştirilmesi
aracılığıyla bölgesel işbirliği yönünde de
aranmalıdır.

Doğal zenginliklerin bazılarının düşük oranda sosyalleştirilmesi, aynı zamanda NATURA 2000'nin himayesi altında bulunan alanın bir kısmına uygulan kısıtlamalar da belli oranda sınırlayıcıdır.

Ağırlıklı olarak insan kökenli kaynaklarla ve

onların değerlendirilmesiyle ilgili olan bir başka sınırlayıcı ve aslında istikametini temel sorunlarından bir tanesi Haskovo ilindeki kültürel mirasın korunması ve bakımının sağlanması ve oradan hareketle turizmin ihtiyaçlarına yönelik yorumlanabilmesi için mekanların bir kısmının mülkiyetidir. Kültürel miras yasasının 2. Maddesinin 3. Parağrafına göre kültürel değerler devletin olduğu gibi belediyelerin, dini kuruluşların veya gerçek veya tüzel kişilerindir de. Ulusal öneme sahip anıtlardan bazıları hala özel mülkiyet arsaları üzerinde görünüyor, ve bu durum araştırmaları, restorasyonlarının yapılması ve sosyalleştirilmeleri ve finansman için başvurmaları için proje hazırlanmasını engellemektedir. Mekanların bazılarının sahip olduğu erişim sorunları da ciddi bir kısıtlayıcı etkidir.

İlin Bulgaristan'da turistik talepleri oluşturan ana merkezler olan Sofya ve Varna'dan nispeten uzak turistik-ulaşım mesafesinde bulunması belli ordan da sınırlayıcı olarak algılanabilir, ancak diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti'nden ve Kuzey Yunanistan'dan büyük oranda turist akınları beklenebileceği için bu yönlerden ulaşım erişiminin kurulmasına ve kolaylaştırılmasına daha büyük dikkat ayrılması gerekir.

Haskovo ilinin turistik potansiyeli muhafaza edilmiştir ve yeni il stratejisine en az fikir olarak, sayılan tüm sorunlu doğrultularda, turizmin her türlü şekillerinde – balneoloji (Haskovo ve Meriçleri), kültürel (Haskovo, İvaylovgrad, Dimitrovgrad), güzergah-tanıtıcı, avcılık, balıkçılık, köy gibi kalkınmaya yönelik önemli kaynak olarak taşınmıştır. Belediye stratejileri şimdiye kadar bölgeyi tanıyan uzmanlar tarafından hazırlanmamıştı ve bu tür uzmanlara danışılmamıştı onun için onlar sıkça uygulanamıyor. Yeni stratejilerin hazırlanmasında belediyelere ve valiliğe bağlı kamu kurulları da davet edilmektedir ve bu kurullar tartışmalara katılacak ve sonuçları kontrol edecek.

15 yıldan beri Valilik, belediyeler ve Haskovo ilinde sivil toplum kuruluşları turizme yönelik Avrupa projeleri gerçekleştiriyor, ancak bu projeler pratik olarak yönlendirilmiyor, bölgenin genel politikasına

stratejik olarak konumlandırılmıyor ve her şeyden de öte karşılıklı olarak bağlanmıyor. Kazanılan Avrupa projelerinin kaotik bir şekilde yerine getirilmesi ve anlamsız bir şekilde evrak bazında raporlanması, çoğu zaman bölgeyi tanımayan ve bölgenin refahına ve yaşam koşullarının iyileşmesine yönelik kalıcı ilgi duymayan kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi ekonomik istikrarı, turizmin gelişmesini, bölgenin tanıtılmasını desteklemiyor, bu alanda istihdam edilenlerin stratejik olarak belirlenmiş hedefler doğrultusunda birleşmeleri ve ortak gayretler harcamaları gerekliliğini algılama kapasitelerinin artırılmasına ise hiç hizmet etmiyor.

Turizm alanında aktif bir şekilde çalışanlar tarafından uzun zaman beklenen ve bir çok kez tartışılan kalkınma, ancak tüm ilgili taraflar arasında aktif, düzenli yapılan diyalog neticesinde, finansman sisteminde şeffaflık ve devlet ile belediye tarafından dünya krizinden nerdeyse hiç etkilenmeyen turizmin yerel ekonomide daha güçlü yer almasını destekleyici aktif koruyucu politikalar neticesinde mümkün olabilecektir.

Turizmi destekleyen bir diğer önemli etken birbirine komşu olan tüm belediyeler arasında aktif müşterek çalışmadır.

Bu tür projeler için iyi bir örnek 2007-2013 Bölgesel kalkınma Operasyonel programına bağlı “Bölgesel turistik ürünün gelişmesine katkı ve istikametlerin pazarlanması” tedbiri kapsamında finanse edilen „Bölgesel turistik ürün geliştirme : Haskovo-Dimitrovgrad-Stambolovo” projesi ve “Özellikler ve politika sinerjisi – Lübmets, İvaylovgrad ve Macarovo Belediyeleri’nin turistik istikametlerinin gelişmesinin yolu” projesidir. Şu anda ikinci proje partnerleri Avrupa fonları tarafından finanse edilen ikinci ortak projeyi yerine getiriyor.

Turizm alanında çalışanlar Haskovo Valiliği projesinin yerine getirilmesinden elde edilecek sonuçları sabırsızlıkla bekliyor. Bu proje Haskovo, Smolyan ve Kırcaali ile Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesi (Yunanistan) Valilikleri tarafından müştereken yerine getirilmektedir. Projenin amacı bölgesel turistik stratejisinin ve bölgeyi iyi tanıyan yerli turizm uzmanları tarafından belirlenecek öncelikli müdahaleler içeren koordineli programın geliştirilmesine katkı sağlamaktır. İlin yeni stratejisi, belediyelerin 2020 yılına kadar kalkınma planlarına tavsiyeler çıkartmak amacıyla, pratik deneyim ve tavsiyeler bazında spesifik hedefler ve tedbirler tanımlamalıdır ve bunları katılımcılara onaylatmalıdır.



IPA Cross-Border Programme
CCI Number 2007CB16IPO008